

UNIwersYTET
IM. ADAMA MICKIEWICZA
W POZNANIU

RAPORT CeBaM UAM 2/2025

Kornel Musiał

Powrót do korzeni: doświadczenia i wyzwania
absolwentów powrotników w adaptacji do życia
w środowisku rodzinnym na wsi

Centrum Badań Migracyjnych
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
Poznań 2025

Abstrakt

Powrót do korzeni: doświadczenia i wyzwania absolwentów powrotników w adaptacji do życia w środowisku rodzinnym na wsi¹

W raporcie analizowano zjawiska migracji powrotnych absolwentów studiów wyższych do rodzinnych wsi. Projekt miał na celu identyfikację: 1) czynników wypychających absolwentów studiów wyższych z miasta oraz przyciągających ich na wieś do domu rodzinnego; 2) różnic w kapitale kulturowym i edukacyjnym między absolwentami a ich rodzicami oraz na zrozumieniu, w jaki sposób te różnice wiążą się z doświadczeniami, wartościami, aspiracjami oraz procesem adaptacji po powrocie na wieś po zakończeniu studiów wyższych. Istniejące badania pokazują, że młodzież z obszarów wiejskich coraz częściej podejmuje studia na uczelniach wyższych i nieuprawnione staje się nazywanie jej, za Pierre Bourdieu, „cudakami” w środowisku akademickim. Studia stają się również jednym z celów młodzieży migrującej do ośrodków akademickich, która najczęściej planuje pozostać w mieście na dłużej.

Badania jakościowe zostały przeprowadzone w okresie lipiec-wrzesień 2024 r. przy wykorzystaniu częściowo ustrukturyzowanych wywiadów pogłębionych z uwzględnieniem elementów wywiadu biograficznego. Zastosowano nieprobabilistyczny dobór próby. Autor analizował historie 10 kobiet – absolwentek różnych uczelni poznańskich (Politechnika Poznańska, Uniwersytet Ekonomiczny, Uniwersytet Medyczny, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza oraz Uniwersytet Przyrodniczy), które ukończyły studia w Poznaniu, mieszkały w trakcie studiów poza domem rodzinnym, powróciły na wieś, a ich rodzice lub opiekunowie nie posiadają wykształcenia wyższego. Przeprowadzone badania mają jednak kilka ograniczeń: próba badawcza obejmowała wyłącznie kobiety, wywiady były prowadzone w formie zdalnej, nie uwzględniono perspektywy rodziców oraz innych członków rodziny, a uzyskane wyniki przedstawiają jedynie wycinek rzeczywistości w konkretnym momencie życia absolwentek.

Analiza wyników badań wykazała, że Poznań jako miasto akademickie był naturalnym wyborem dla rozmówczyń, które kierowały się głównie względami praktycznymi (bliska odległość od ich dotychczasowego miejsca zamieszkania). Proces adaptacji do życia w dużym mieście przebiegał w zróżnicowany sposób i zależał od indywidualnych doświadczeń każdej respondentki. W początkowym okresie, część rozmówczyń zmagająca się z trudnościami wynikającymi z konieczności odnalezienia się w zupełnie nowym środowisku. Habitus rodzinny absolwentek opierał się przede wszystkim na wartościach, takich jak: silne więzi rodzinne, religia, etos pracy, znaczenie wykształcenia, przywiązanie do tradycji oraz uczestnictwo w życiu społeczności. Powrót na wieś był dla większości osób świadomym

¹ Raport z badań terenowych zrealizowany ze środków przyznanych w rozstrzygnięciu konkursu grantowego “Minigranty Migracyjne CeBaM UAM, 2024”

wyborem lub strategią życiową, a nie planem awaryjnym czy też koniecznością. Istotnym czynnikiem wpływającym na tę decyzję były silne więzi rodzinne, chęć odpoczynku od miejskiego stylu życia oraz kwestie ekonomiczne.

Respondentki, które zdobyły nowe umiejętności i kapitał kulturowy w trakcie studiów, zaczęły pełnić nowe role w swoich środowiskach – edukatorek, promoterek innowacji oraz osób wspierających społeczność lokalną. Z drugiej strony zaobserwowano również przypadki, w których absolwentki, aby uniknąć potencjalnych napięć i konfliktów, stosowały strategię unikania rozmów na tematy światopoglądowe.

Słowa kluczowe: migracje wewnętrzne, absolwenci studiów wyższych, powrotnicy, migracja ze wsi do miasta, migracja z miasta na wieś, studia w Poznaniu

Autor raportu:

Kornel Musiał

Spis treści

Abstrakt	2
Wstęp	5
Założenia teoretyczne	6
Migracje wewnętrzne.....	7
Metodologia badań własnych	12
Wyniki badań.....	16
Migracja do miasta na studia – nowa rzeczywistość? Dlaczego poznań?	16
Habitus rodzinny: wartości i tradycje w kontekście lokalnej kultury.....	23
Powrót do korzeni – konieczność, wybór czy strategia życiowa? Analiza czynników wypychających z miasta i przyciągających do domu rodzinnego na wsi	28
Życie na nowo w domu rodzinnym: codzienność i plany absolwentek na wsi.....	32
Powrót do domu rodzinnego: relacje rodzinne i zmiana ról społecznych w kontekście różnic kulturowych i edukacyjnych	37
Podsumowanie.....	41
Bibliografia	46
Nota biograficzna o autorze	49

Wstęp

Migracje wewnętrzne stanowią ważny temat badań w naukach społecznych. Szczególnie interesujące jest zjawisko tzw. „powrotników”, czyli osób, które zdecydowały się na powrót do miejscowości rodzinnych po okresie zamieszkiwania w dużych miastach, gdzie podejmowały pracę lub kontynuowały edukację. Zjawisko to nabiera szczególnego znaczenia w kontekście absolwentów studiów wyższych, którzy zdobywszy nowe doświadczenia oraz kapitał kulturowy, decydują się na powrót do rodzinnej wsi.

Dotychczasowe badania wprawdzie pokazują, że większość studentów po ukończeniu edukacji dąży do samodzielnego zamieszkania – jedynie 2% respondentów zadeklarowało chęć powrotu do domu rodzinnego, podczas gdy 51% wybrało opcję „wybudowanie własnego domu”, a 44% „zakup własnego mieszkania na rynku pierwotnym od developera” (Gdakowicz i Putek-Szeląg, 2017, str. 127). Podobne wnioski zostały przedstawione w artykule Karoliny Nowak i in. (2023, str. 111), z którego wynika, że aż 83,5% badanych studentów chciałaby do 2030 r. wybudować lub zakupić własne mieszkanie lub dom jednorodzinny. Ale aspiracje te w kontekście cen nieruchomości, gdzie przeciętne miesięczne zarobki Polaków pozwalają na zakup mniej niż 1 m² mieszkania, są jednak mało realne (Samorek i Cichocki, 2023, str. 12). Powrót na wieś może stać się zatem dla części absolwentów realną alternatywą.

Decyzja ta pociąga za sobą pozytywne i negatywne konsekwencje dla relacji rodzinnych oraz interakcji z lokalnym środowiskiem. Powrót do domu rodzinnego może wzmacniać więzi międzypokoleniowe, przyczyniając się do integracji rodzinnej i wzajemnego wsparcia w codziennych obowiązkach. Jednocześnie, ze względu na odmienne doświadczenia życiowe i kapitał kulturowy powracających mogą pojawiać się różnice w systemach wartości i stylach życia, rodzące napięcia, konieczność negocjowania nowych ról społecznych w rodzinie oraz redefinicji dotychczasowych norm i oczekiwań.

W badaniu postawiono dwa cele. Pierwszy cel dotyczył identyfikacji czynników wypychających absolwentów studiów wyższych z miasta oraz przyciągających ich na wieś do domu rodzinnego. Drugi cel badań koncentrował się na identyfikacji różnic w kapitale kulturowym i edukacyjnym między absolwentami a ich rodzicami oraz na zrozumieniu, w jaki sposób te różnice wiążą się z doświadczeniami, wartościami, aspiracjami oraz procesem adaptacji po powrocie na wieś po zakończeniu studiów wyższych. Oba cele łączą się w próbie

całościowego ujęcia zjawiska migracji powrotnych oraz ich konsekwencji w kontekście życia rodzinnego i społeczności wiejskiej.

Założenia teoretyczne

W niniejszym raporcie analizę zjawiska migracji powrotnych absolwentów studiów wyższych oparto na teorii reprodukcji kulturowej Pierre'a Bourdieu oraz teorii ról społecznych.

W teorii reprodukcji kulturowej Pierre'a Bourdieu zwraca się uwagę na mechanizmy przekazywania wartości, norm i kapitałów społecznych oraz kulturowych z pokolenia na pokolenie. Szczególnie ważną rolę w tym kontekście odgrywa rodzina, w której „(...) wpajana kultura nie napotyka oporu żadnego uprzedniego habitusu, żadnej kultury wcześniejszej” (Bourdieu i Passeron, 2006, str. 30). Ukształtowany w dzieciństwie habitus wpływa na sposób funkcjonowania jednostki w różnych przestrzeniach społecznych, czyli tzw. polach (Bukowska, Jewdokimow, Markowska i Winiarski, 2013, str. 21), w których trwa rywalizacja o dostęp do zasobów i władzy (Bourdieu i Wacquant, 2006, str. 652). Istotnym elementem habitusu jest również kapitał kulturowy, który obejmuje kompetencje językowe, wiedzę oraz umiejętności nabyte zarówno w rodzinie, jak i w systemie edukacji, choć „kluczowy etap socjalizacji, przesądzający w znacznej mierze o zasobach kapitału kulturowego oraz predyspozycjach do jego mnożenia, a więc habitusie, ma miejsce w rodzinie” (Zarycki, 2009, str. 14). Rodzina zajmuje wyjątkowe miejsce w teorii Pierre'a Bourdieu, pełniąc rolę wyznacznika poziomu kapitału oraz „dawcy” habitusu pierwotnego – najbardziej trwałego i niezmiennego spośród wszystkich form habitusu (Jurczak-Morris, 2017, str. 190). Jest to pierwsze środowisko, w którym kształtuje się habitus pierwotny, a migracja do miasta i edukacja na poziomie wyższym mogą prowadzić do jego przekształcenia. Powrót na wieś po ukończeniu studiów oznacza dla absolwentów ponowne wejście w przestrzeń, w której ukształtowały się ich wcześniejsze schematy myślenia i działania. Jednak doświadczenie życia w mieście sprawia, że jednostki nabywają nowe sposoby percepcji rzeczywistości, odmienne nawyki oraz praktyki kulturowe, które nie zawsze znajdują odzwierciedlenie w środowisku, do którego wracają. W konsekwencji może to prowadzić do napięć w relacjach rodzinnych i społecznych oraz poczucia niedopasowania między nowymi doświadczeniami a wartościami wyniesionymi z domu rodzinnego (Łuczaj, 2021, str. 7)².

² Kamil Łuczaj, powołując się na literaturę przedmiotu, pisze: „Problemy pojawiają się, gdy jednostka przestaje realizować przyjęty powszechnie wzorzec. Każda próba naruszenia porządku dziedziczenia powoduje

Terminologię teatralną zastosował w opisie interakcji społecznych Erving Goffman (2000). Autor posłużył się takimi pojęciami, jak: występ (przedstawienie swojej osobowości na scenie), kulisy (miejsce zarezerwowane dla wybranych osób, gdzie jednostka może zarówno pozbyć się swoich ról odgrywanych przed publicznością, jak i przygotowywać się do nich), widownia (obserwatorzy, publiczność), rola (wzór działania w danej sytuacji). Należy zwrócić uwagę, że jako aktorzy społeczni, często decydujemy się na przywdziewanie masek w zależności od sytuacji i okoliczności. Jednostce zależy na akceptacji, pozytywnym wizerunku, dlatego decyduje się ona na odpowiednie przygotowanie się do roli, aby spełnić oczekiwania innych (Rączy i Mirek-Rogowska, 2021, str. 21). Podstawowym elementem występu aktora na scenie jest fasada, czyli środki wyrazu wykorzystywane do odegrania roli. Na fasadę składają się: dekoracja (rekwizyty podkreślające znaczenie sytuacji lub status jednostki) oraz fasada osobista (środki wyrazu związane z wykonawcą, np. mimika, wygląd, sposób mówienia, ubiór czy postawa). Powrót na wieś po ukończeniu studiów wiąże się z koniecznością ponownego odnalezienia się w strukturze rodzinnej i społecznej. W świetle teorii ról społecznych jednostki mogą przyjmować różne strategie prezentowania siebie – akcentować zarówno zdobyte wykształcenie i innowacyjne podejście, jak i podtrzymywać więź z lokalną tradycją oraz wartościami wiejskimi. Proces ten wymaga elastycznego dostosowywania się do norm i oczekiwań otoczenia, co może wpływać na sposób negocjowania własnej tożsamości oraz pozycji w społeczności. W perspektywie dramaturgicznej interakcje społeczne można postrzegać jako ciągły proces adaptacji do obowiązujących reguł i ról grupowych, w którym jednostki, niczym aktorzy na scenie, dostosowują swoje zachowania do kontekstu społecznego (Ćwiklińska-Surdyk i Surdyk, 2012, str. 52).

Migracje wewnętrzne

Mobilność terytorialna to odwieczny element historii ludzkości (Castels i Miller, 2011). Ludzie przemieszczają się z różnych powodów, a ich migracje zmieniają swój charakter i natężenie (Wójcik-Żołądek, 2014). W jednym z podstawowych podziałów wyróżniamy migracje wewnętrzne oraz zewnętrzne. Migracje wewnętrzne dotyczą zmiany miejsca zamieszkania w obrębie kraju (np. wojewódzkie, powiatowe), natomiast migracje zewnętrzne

niekompatybilność, przez co „rodzina leży u podstaw najbardziej uniwersalnej części cierpienia ludzkiego, włączając paradoksalną formę cierpienia opartego na przywileju”.

odnoszą się do zmiany miejsca zamieszkania poza granicami, czyli przemieszczania się ludności między różnymi państwami.

W niniejszym raporcie zajmowano się migracjami wewnętrznymi definiowanymi przez Główny Urząd Statystyczny jako „zmiana miejsca zamieszkania (pobytu stałego lub czasowego) w obrębie kraju, polegająca na przekroczeniu granicy administracyjnej gminy, w tym: - w przypadku gmin miejsko-wiejskich, - zmiany miejsca zamieszkania w obrębie gminy, - z terenów wiejskich na miejskie lub odwrotnie” (Główny Urząd Statystyczny). Analizowane migracje mają charakter krótkookresowy (Fedorowicz i Łopatka, 2021), choć należy zauważyć, że respondenci w trakcie początkowych etapów życia w mieście, nie mieli jasnego zamiaru powrotu. Są one w tym kontekście zjawiskiem, które „(...) pociągają za sobą nie tylko zmianę otoczenia geograficznego, ale także kulturowego, społecznego i ekonomicznego” (Wójcik-Żołądek, 2014, str. 12). Z jednej strony odpływ młodych, wykształconych osób z miast może osłabiać lokalne rynki pracy, zmieniać strukturę demograficzną i wpływać na sektor usług oraz rynek nieruchomości. Z drugiej strony powracający absolwenci mogą przyczyniać się do rozwoju wsi poprzez transfer wiedzy, wdrażanie nowych rozwiązań w lokalnych przedsiębiorstwach oraz zwiększenie poziomu aktywności społecznej i obywatelskiej. Ich obecność sprzyja także zmianom kulturowym – wprowadzają do społeczności lokalnych nowe wzorce konsumpcji, wartości oraz sposoby funkcjonowania, co może prowadzić zarówno do adaptacji nowych trendów, jak i napięć wynikających z różnic między habitusem wyniesionym z miasta a tradycyjnymi normami wiejskimi. Migracja wewnętrzna jest powszechnie postrzegana jako nieodłączny element rozwoju społecznego (González-Leonardo, Rowe i Vegas-Sánchez, 2023).

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego (GUSa), które dotyczą migracji wewnętrznych ludności na pobyt stały, w Polsce od 2000 r.³ utrzymuje się ujemne saldo migracji dla miast. W przypadku województwa wielkopolskiego, ten sam trend utrzymuje się od 2002 r. Z artykułu Doroty Kałużnej-Kopias (2014) możemy dowiedzieć się, że w roku 2000 i 2011 Poznań, jako siedziba władz województwa wielkopolskiego, był najmniej atrakcyjnym miejscem dla migrantów⁴. Z drugiej strony należy podkreślić, że „aglomeracja poznańska jest jednym z najdynamiczniej rozwijających się obszarów miejskich w kraju (...) jej rozwój

³ Badania dotyczą następującego przedziału czasowego: 1998 r. – 2022 r.

⁴ Najmniej atrakcyjnymi miejscowościami dla migrantów był Poznań oraz Łódź. Należy zaznaczyć, że analiza autorki dotyczyła wyłącznie pięć największych miast polskich i były to: Warszawa, Kraków, Łódź, Wrocław i Poznań.

dokonywa się na trzech płaszczyznach: gospodarczej, społecznej i przestrzennej” (Walaszek, 2014, str. 81), które stanowią jednocześnie przyczynę i skutek migracji wewnętrznych. Biorąc pod uwagę dane z września 2024 r., ludność w Poznaniu zmniejszyła się o 536 818 osób w porównaniu do analogicznego okresu poprzedniego roku (GUSb). Jednocześnie, w roku akademickim 2023/2024 w Polsce kształciło się 1 245 153 osób, z czego 131 033 osoby posiadały status studenta w województwie wielkopolskim (GUSc, 2024). Dane z oficjalnej strony RAD-ON wskazują, że od 2019 r. liczba studentów pochodzących z obszarów wiejskich systematycznie rośnie. Niemniej jednak w 2023 r. osoby z miast stanowiły około 67,9% ogółu studentów, podczas gdy studenci mieszkający na terenach wiejskich stanowili 32,1% (RAD-ON, 2023).

W analizie migracji ludności ze wsi do miasta podkreśla się, że od lat 90. nastąpił w Polsce widoczny spadek tego procesu (Kuśmider, 2019). Jeszcze do 1996 r. zauważalne było poczucie wstydu związane z wiejskim pochodzeniem, a miasta były postrzegane jako centra większych perspektyw, oferujące szansę zdobycia wykształcenia lub lepszej pracy oraz szeroki dostęp do kultury. Kamil Kuśmider zwraca uwagę, że miasta przyciągają aktualnie głównie młodych ludzi z obszarów wiejskich, którzy wyjeżdżają w celu zdobycia wykształcenia czy znalezienia pracy. Jednocześnie z badań z 2024 r. wynika, że mimo rosnącej masowości kształcenia akademickiego – postrzeganego przez 80% społeczeństwa jako dostępnego dla każdego (CBOSa, 2024) – edukacja wyższa pozostaje istotnym elementem planów życiowych młodzieży wiejskiej. Aż 66% respondentów z lubelskich wsi deklaruowało chęć kontynuowania nauki po maturze, choć odsetek ten był o 20% niższy niż wśród uczniów mieszkających w mieście (Florek-Łuszczki, Lachowski, Chmielewski, Szpringer i Wojciechowska, 2015). Co więcej, odsetek młodzieży wiejskiej wyrażającej zainteresowanie studiami systematycznie rośnie – w 1992 r. wynosił mniej niż 20%, podczas gdy w 2018 r. przekroczył 50% (CBOSb, 2019). Rodzice, szczególnie ci z niższym poziomem wykształcenia, w przeważającej większości deklarują, że zależy im, aby ich dzieci osiągnęły wyższy poziom edukacji niż oni sami – 89% respondentów w przypadku synów i 91% w przypadku córek. Wzrost aspiracji edukacyjnych wśród młodzieży wiejskiej i ich rodzin wskazuje na zmianę postrzegania edukacji wyższej, która, mimo jej masowości, nadal jest uważana za istotny element rozwoju społecznego i zawodowego. Krzysztof Wasielewski (2013) podkreśla, że młodzież pochodząca z terenów wiejskich coraz częściej podejmuje studia na uczelniach wyższych, co jest jednocześnie

postrzegane przez nich jako szansa na osiągnięcie wyższej pozycji społecznej i wydostanie się z dotychczasowego środowiska zamieszkania.

W procesie migracji, zarówno wewnętrznej, jak i zewnętrznej, kluczowe znaczenie mają czynniki motywujące jednostki do podjęcia decyzji o zmianie miejsca zamieszkania. Everett Lee (1966) zwrócił uwagę na to, że na decyzję o migracji wpływa zestaw czynników wypychających (*push factors*), przyciągających (*pull factors*) oraz przeszkody pośrednie (*intervening obstacles*) i czynniki osobiste (*personal factors*). Czynniki wypychające obejmują warunki zmuszające jednostki do opuszczenia swoich domów, natomiast czynniki przyciągające są ich odwrotnością, czyli dotyczą różnych aspektów przyciągających ludzi do określonych lokalizacji (Urbański, 2022). Tabela 1. przedstawia przykładowe czynniki wypychające i przyciągające w procesach migracyjnych.

Tabela 1. Przykładowe czynniki wypychające oraz przyciągające w procesach migracyjnych.

Czynniki wypychające	Czynniki przyciągające
niestabilna sytuacja gospodarcza, wysoka stopa bezrobocia, presja demograficzna, niestabilna sytuacja polityczna, łamanie praw człowieka, wojny i konflikty zbrojne, klęski żywiołowe, brak rozwiniętego systemu opieki zdrowotnej, brak możliwości edukacyjnych	sytuacja na rynku pracy i nadzieja na lepsze zatrudnienie, lepsze warunki mieszkaniowe, wyższy standard życia, stabilna sytuacja ekonomiczna i polityczna, możliwość kształcenia lub zdobycia zawodu, skuteczna ochrona praw człowieka, tolerancja religijna, wolność od prześladowań

Źródło: opracowano na podstawie: Urbański, M. (2022). Comparing Push and Pull Factors Affecting Migration. *Economies*, <https://doi.org/10.3390/economies10010021>.; Wójcik-Żołądek, M. (2014). Współczesne procesy migracyjne: definicje, tendencje, teorie. *Studia BAS*, strony 9-35.

W przypadku migracji wewnętrznych, uwzględniających przemieszczanie się ludności z miasta na wieś i odwrotnie, kluczowe jest rozpoznanie czynników wypychających i przyciągających charakterystycznych dla obu typów lokalizacji. Na podstawie przeglądu literatury, Alicja Dolińska i in. (2023, str. 21), ukazują przykładowe czynniki środowiskowe

wypychające z miasta i przyciągające na wieś. Do czynników wypychających z miasta badacze zaliczyli: zanieczyszczenie powietrza, pochodzące ze źródeł stacjonarnych i transportu; hałas, zgiełk; mała ilość zieleni, występowanie terenów zdegradowanych, przemysłowych. Z kolei czynnikami przyciągającymi na wieś są: czyste, „świeże” powietrze; sielanka, spokój, cisza; otwarte przestrzenie; posiadanie ogrodu; walory krajobrazowe, np. widok na góry czy obszary porośnięte bujną roślinnością; bliskość terenów atrakcyjnych pod względem przyrodniczym czy rekreacyjnym, np. lasów, łąk, jezior, rzek, plaż, gór, wzgórz; klimat, temperatury, większe nasłonecznienie.

Biorąc pod uwagę te uwarunkowania, można założyć, że, czynnikami o charakterze ekonomicznym i społecznym przyciągającymi do miasta, są lepsze możliwości zatrudnienia i wyższe zarobki, dostęp do edukacji na poziomie wyższym, szerszy dostęp do usług medycznych, bogatsza oferta kulturalna i rozrywkowa, szersze możliwości rozwoju zawodowego i osobistego. Z kolei do czynników wypychających należałoby zaliczyć: wyższe koszty życia i utrzymania, szybkie tempo życia, wyższe koszty nieruchomości.

Obszary wiejskie są atrakcyjne ze względu na: potencjalne niższe koszty życia i utrzymania, wolniejsze i spokojniejsze tempo życia, większą przestrzeń życiową (np. dom z ogrodem). Czynniki zniechęcającymi do życia na wsi są: ograniczony dostęp do rynku pracy, relatywnie niższe zarobki, problem z dostępem do edukacji wyższej, mniejsza anonimowość, uboższa oferta kulturalna i rozrywkowa, a także ograniczona dostępność usług.

Powyższa propozycja czynników przyciągających i wypychających ma charakter ogólny i nie stanowi zamkniętej listy. Analizując decyzje o przemieszczeniu się ludności w kontekście teorii *push-pull*, należy zawsze uwzględniać znaczenie indywidualnych decyzji i doświadczeń, które są zróżnicowane i specyficzne dla każdej jednostki.

Jednocześnie należy wziąć pod uwagę, że różnice między miastem a wsią stopniowo się zacierają, co jest wynikiem procesów modernizacyjnych i rosnącego poziomu życia na obszarach wiejskich (CBOSc, 2024). Aktualnie w dyskursie naukowym zauważalne jest zainteresowanie tzw. *powrotnikami* – *uciekają z miasta, powracają ze wsi; uciekają ze wsi, powracają z miasta*. Badania w obszarze ruchliwości mieszkaniowej w Polsce prowadziła Katarzyna Kajdanek (2022). W swojej książce autorka przedstawia doświadczenia osób, które po wyprowadzce z miasta na obszary podmiejskie zdecydowały się na powrót do środowiska miejskiego. Z kolei Ilona Matysiak (2022), zwracając uwagę na fakt, że około jedna trzecia studentów pochodzenia wiejskiego osiedla się na wsi po ukończeniu studiów, przeprowadziła

badania jakościowe (w próbie badawczej było 92 absolwentów uczelni mieszkających w dziewięciu wybranych gminach wiejskich w Polsce). Punktem wyjścia do ich realizacji były trzy kategorie analityczne: pozostający, migranci powrotni oraz nowoprzybyli, z czego najliczniejszą grupę stanowili tzw. „powrotnicy”. Analizując motywacje absolwentów do osiedlania się na wsi, warto wskazać przynajmniej kilka z nich: przywiązanie do społeczności wiejskiej i rodziny; niechęć do miasta i miejskiego stylu życia; chęć założenia rodziny (wsparcie rodzinne w wychowaniu); posiadanie majątku (np. domu lub działki); ograniczenia finansowe; konieczność opieki nad starszymi rodzicami; dostosowanie się do preferencji drugiej osoby (np. męża). Mimo że wybrane czynniki, takie jak konieczność opieki nad członkami rodziny, mogą wydawać się ograniczające dla jednostki, nie zawsze są one w taki sposób przez nie postrzegane. Z drugiej strony, część respondentów deklarowała ponowną migrację, chęć zamieszkania w mieście, co wynikało głównie z tęsknoty za życiem miejskim.

Metodologia badań własnych

W badaniu podjęto próbę rozwiązania następującego problemu badawczego: Jakie czynniki wypychające i przyciągające determinują decyzję absolwentów studiów wyższych o powrocie na wieś do domu rodzinnego oraz w jaki sposób różnice w kapitale kulturowym i edukacyjnym między nimi a ich rodzicami kształtują ich doświadczenia, wartości, aspiracje i proces adaptacji w środowisku wiejskim? W odpowiedzi na zidentyfikowany problem badawczy sformułowano następujące szczegółowe cele badawcze:

1. Identyfikacja czynników przyciągających (*pull factors*), które skłoniły osoby ze wsi do podjęcia studiów w Poznaniu.
2. Identyfikacja doświadczeń absolwentów w początkowym okresie studiów i procesie adaptacji do życia w mieście.
3. Identyfikacja czynników (zarówno push i pull), które skłoniły absolwentów do powrotu na wieś po zakończeniu studiów.
4. Identyfikacja czynników determinujących decyzję absolwentów studiów wyższych o powrocie na wieś poprzez analizę tej decyzji w trzech kategoriach: świadomego wyboru, konieczności wynikającej z uwarunkowań zewnętrznych oraz długoterminowej strategii życiowej.
5. Identyfikacja oddziaływania kontekstu wiejskiego na ponowny proces adaptacji absolwentów, ze szczególnym uwzględnieniem różnic w stylu życia, rytmie

codziennym oraz działalności społeczno-kulturalnej między środowiskiem miejskim a wiejskim.

6. Poznanie sposobów funkcjonowania absolwentów w środowisku rodzinnym z uwzględnieniem różnic w poziomie wykształcenia i kapitale kulturowym oraz ich odzwierciedlenia w codziennych interakcjach, komunikacji i relacjach rodzinnych.
7. Identyfikacja aspiracji życiowych i zawodowych absolwentów po powrocie do domu rodzinnego oraz analiza roli różnic kulturowych w ich realizacji, a także sposobu, w jaki absolwenci definiują swoją pozycję w społeczności wiejskiej.
8. Określenie strategii adaptacyjnych stosowanych przez absolwentów w kontekście różnic kulturowych i edukacyjnych oraz analiza sposobów łagodzenia potencjalnych napięć w rodzinie i lokalnej społeczności.

Dane zbierano w okresie lipiec–wrzesień 2024 r. przy wykorzystaniu częściowo ustrukturyzowanych wywiadów pogłębionych z uwzględnieniem elementów wywiadu biograficznego. Zastosowano nieprobabilistyczny dobór próby, a respondenci zostali wybrani na podstawie następujących kryteriów:

- a) ukończyli studia stacjonarne (licencjackie, inżynierskie, magisterskie lub jednolite magisterskie) realizowane w Poznaniu i uzyskali tytuł zawodowy zgodnie z etapami kształcenia;
- b) w trakcie studiów mieszkali poza domem rodzinnym (w akademiku, wynajmowanym pokoju czy mieszkaniu lub innym miejscu zakwaterowania) – migracja ze wsi do miasta na czas studiów;
- c) po zakończeniu studiów powrócili do domu rodzinnego, który w momencie badania stanowi ich główne miejsce zamieszkania – migracja z miasta na obszar wiejski (do domu rodzinnego);
- d) rodzice lub opiekunowie absolwentów nie posiadają wykształcenia wyższego.

Zaproszenia do udziału w badaniu zostały opublikowane w mediach społecznościowych. Wstępna kwalifikacja kandydatek i kandydatów odbyła się na podstawie anonimowego formularza zgłoszeniowego online, w którym zbierano podstawowe informacje dotyczące historii edukacji oraz migracji. Łącznie otrzymano 18 zgłoszeń. Dwie osoby nie podały danych kontaktowych (e-maila lub numeru telefonu), co uniemożliwiło dalszą komunikację, a jedna

nie spełniała określonych kryteriów, przez co nie mogła zostać uwzględniona w próbie badawczej. Spośród pozostałych 15 chętnych, ostatecznie 10 potwierdziło udział w badaniu. W związku z tym przeprowadzono 10 indywidualnych wywiadów w formie zdalnej, z których każdy trwał od 60 do 80 minut. W badaniu wzięły udział wyłącznie kobiety (absolwentki), ponieważ jedynie one ostatecznie wyraziły zgodę na udział w wywiadach. Mimo otwartego naboru skierowanego do wszystkich osób spełniających kryteria, żaden z mężczyzn nie zdecydował się na finalne potwierdzenie uczestnictwa. Każda z uczestniczek miała swoją unikalną historię migracyjną, wynikającą z indywidualnych decyzji, uwarunkowań rodzinnych, ekonomicznych oraz społecznych. Respondentki reprezentowały różne kierunki studiów i uczelnie, co pozwoliło na uwzględnienie szerokiego spektrum doświadczeń związanych zarówno z adaptacją do życia w mieście, jak i z procesem ponownego osiedlenia się na wsi.

Według danych za rok 2022/2023, Poznań zajmował pierwsze miejsce wśród największych miast w Polsce, pod względem liczby studentów przypadających na 1000 mieszkańców (Badam Poznań). Studenci kształcą się w Poznaniu zarówno w uczelniach publicznych, niepublicznych, jak i w jednostkach zamiejscowych. W badaniu uczestniczyły absolwentki, które ukończyły jedną z publicznych poznańskich uczelni, tj. Politechnika Poznańska (2 osoby), Uniwersytet Ekonomiczny (3 osoby), Uniwersytet Medyczny (2 osoby), Uniwersytet im. Adama Mickiewicza (2 osoby), Uniwersytet Przyrodniczy. Poniżej przedstawiono ich krótką charakterystykę, uwzględniającą podstawowe informacje dotyczące miejsca pochodzenia oraz przebiegu studiów (Tabela 2.). W celu zachowania anonimowości uczestniczek badania, zastąpiono ich imiona wybranymi kodami (A – *absolwentka*).

Tabela 2. Charakterystyka rozmówczyń.

Kod respondentki	Wiek	Aktualne miejsce zamieszkania (wieś oddalona o liczbę kilometrów od Poznania)	Miejsce zamieszkania w trakcie studiów (w Poznaniu)	Ukończona uczelnia wyższa w Poznaniu	Ukończony kierunek studiów
A.1.	24	około 185 km	wynajem pokoju, później w akademiku	Politechnika Poznańska	zarządzanie i inżynieria produkcji (I stopień – studia inżynierskie), logistyka (II stopień)

A.2.	25	około 120 km	wynajem pokoju (dwukrotnie zmieniała mieszkanie)	Uniwersytet Ekonomiczny	rachunkowość i finanse biznesu (I i II stopień)
A.3.	27	około 30 km	wynajem pokoju	Uniwersytet Ekonomiczny	międzynarodowe stosunki gospodarcze (I stopień), logistyka (II stopień)
A.4.	30	około 100 km	Akademik	Uniwersytet Medyczny	kierunek lekarski (jednolite studia magisterskie)
A.5.	26	około 125 km	wynajem pokoju (dwukrotnie zmieniała mieszkanie)	Uniwersytet im. Adama Mickiewicza	edukacja elementarna i terapia pedagogiczna (I i II stopień)
A.6.	29	około 170 km	wynajem pokoju	Uniwersytet Ekonomiczny	finanse i rachunkowość (I stopień), finanse i rachunkowość biznesu (II stopień)
A.7.	27	20 km	wynajem pokoju	Uniwersytet im. Adama Mickiewicza	psychologia (jednolite studia magisterskie)
A.8.	34	80 km	akademik	Uniwersytet Przyrodniczy	zootechnika (I stopień), biologia (II stopień)
A.9.	24	około 2 godz. ⁵	akademik	Uniwersytet Medyczny	farmacja (jednolite studia magisterskie)
A.10.	24	160 km	wynajem pokoju	Politechnika Poznańska	zarządzanie i inżynieria produkcji (I stopień), logistyka (II stopień)

Źródło: opracowano na podstawie badań własnych.

⁵ Respondentka A.9. nie określiła liczby kilometrów, ale wskazała, że dojazd z jej miejscowości samochodem do Poznania zajmuje około 2 godziny.

Wyniki badań

Migracja do miasta na studia – nowa rzeczywistość? Dlaczego Poznań?

Analizując wypowiedzi absolwentek, zaobserwowano, iż migracja ze wsi do Poznania w związku z podjęciem kształcenia na poziomie wyższym wynikała z różnych czynników, choć większość z nich miała charakter praktyczny. Respondentki (A.2., A.3., A.4., A.6., A.8., A.9.) zwracały szczególną uwagę na lokalizację oraz na bliskość geograficzną do ich rodzinnej wsi. Wybór Poznania często wynikał z jego dogodnej lokalizacji, która stanowiła kompromis między możliwością studiowania w oddalonym ośrodku akademickim a zachowaniem względnej bliskości do domu rodzinnego. Dla niektórych respondentek kluczowe było ograniczenie kosztów podróży oraz dogodna komunikacja publiczna, co umożliwiało im regularne odwiedzanie bliskich. Pięć rozmówczyń (A.2., A.3., A.4., A.6., A.10.) rozważała początkowo również inne miasta akademickie, takie jak Katowice, Gdańsk, Wrocław czy Kraków, jednak ostatecznie wybór Poznania stanowił kompromis między chęcią studiowania poza miejscem zamieszkania a możliwością utrzymania bliskiego kontaktu z rodziną. Istotne znaczenie miały także renoma uczelni poznańskich oraz ich oferta edukacyjna (A.7.). W niektórych przypadkach wybór Poznania wiązał się z symbolicznym aspektem, takim jak chęć wyróżnienia się w lokalnym środowisku (A.5.), czy subiektywną oceną estetyki i atrakcyjności miasta (A.10.). Dla A.5. kluczowe było przekroczenie dotychczasowych schematów – wybór Poznania wynikał z chęci wyróżnienia się w swoim otoczeniu i podjęcia studiów w miejscu, które nie było popularnym kierunkiem w jej środowisku. Z kolei respondentka A.1. kierowała się zupełnie odmiennym kryterium – wybrała ona Poznań z uwagi na fakt, iż większość jej znajomych również rozpoczynała studia w tym mieście. Później żałowała podjętej decyzji, gdyż inne miasto (respondentka w trakcie rozmowy wspomniała o Łodzi) umożliwiłoby jej większą wygodę w kontekście częstych powrotów do rodzinnej wsi.

Początkowo miały to być Katowice, skończyło się na Poznaniu. Jednak Poznań jest bliżej, mieszkam generalnie 120 km od Poznania. (A.2.)

No bo to jest najbliższe miasto i nie chciałam przenosić się do Wrocławia, Gdańska, Krakowa czy Katowic. Też ważny był czynnik ekonomiczny, bo mimo wszystko chciałam mieć możliwość odwiedzać rodziców. Nie chciałam, żeby to była wyprawa przez pół Polski. (A.3.)

Z mojej miejscowości nikt nie wybierał się do Poznania. Zawsze imponowało mnie to, że to jest gdzieś dalej i że ktoś pierwszy z okolicy tam pójdzie. (A.5.)

Mój wybór był głównie spowodowany tym, że większość moich znajomych szła na studia do Poznania. Z tego powodu nie brałam raczej innych miast pod uwagę - nie chciałam być sama w wielkim mieście. Później żałowałam tego wyboru, żałowałam, że nie poszłam do Łodzi, ponieważ zjeżdżałam do domu co weekend i po prostu z Łodzi miałabym bliżej. (A.1.)

Rysunek 1. Czynniki przyciągające badanych do Poznania.

Źródło: opracowano na podstawie badań własnych.

Migracja do miasta akademickiego wiąże się nie tylko ze zmianą otoczenia geograficznego, ale także kulturowego, społecznego i ekonomicznego. Wyjazd na studia stanowi okazję do usamodzielnienia się w rezultacie opuszczenia dotychczasowego miejsca zamieszkania, budowania nowych relacji oraz rozpoczęcia kariery zawodowej. Ponadto proces

ten stanowi wstęp do korzystania z różnorodnych zasobów aglomeracji miejskich, wcześniej niedostępnych lub dostępnych w ograniczonym zakresie, takich jak instytucje kultury, szeroka oferta usług oraz możliwość uczestnictwa w wydarzeniach artystycznych i edukacyjnych. Z drugiej strony, migracja do miasta akademickiego może stanowić wyzwanie. Jest to nowy etap w życiu najczęściej bardzo młodego człowieka, który opuszcza dom rodzinny, adoptuje się do warunków nowego środowiska, mierzy się z tęsknotą za osobami jej najbliższymi i konieczną zmianą dotychczasowego stylu życia.

Na podstawie analizy doświadczeń respondentek (A.1. – A.10.) można stwierdzić, że wsparcie rodziny odegrało kluczową rolę w procesie adaptacji do życia w mieście. Wsparcie to realizowane było na różne sposoby, przede wszystkim pomagały regularne przyjazdy do domu rodzinnego (np. co weekend), ale także stały kontakt telefoniczny. Szczególnym przejawem troski było zaopatrzenie młodej osoby w posiłki zabierane do miasta = w formie „słoików”, a nawet towarzyszenie podczas wizyt u lekarza (w przypadku A.1.). Uwzględniając zakres częstotliwości powrotów studentek do domu rodzinnego w trakcie studiów, należy podkreślić, że dla trzech z nich były to wizyty odbywające się co tydzień, a niekiedy nawet częściej (A.1., A.5., A.10.). Kolejne trzy kobiety (A.3., A.6., A.9.) odwiedzały swój dom rodzinny mniej więcej co dwa-trzy tygodnie lub jeszcze rzadziej: raz w miesiącu (A.2., A.7., A.8.). Respondentka (A.4.) określiła swoje przyjazdy jako częste, w sytuacji, gdy nie mogła przyjechać do domu na wieś, rodzice oraz rodzeństwo odwiedzali ją w Poznaniu.

Tabela 3. Częstotliwość odwiedzin członków rodziny w trakcie studiów.

Przynajmniej raz w tygodniu	Co 2-3 tygodnie	Raz w miesiącu
<ul style="list-style-type: none"> • A.1. • A.5. • A.10. 	<ul style="list-style-type: none"> • A.3. • A.6. • A.9. 	<ul style="list-style-type: none"> • A.2. • A.7. • A.8.

Źródło: opracowano na podstawie badań własnych.

Na początku bardzo często, a jeżeli ja nie zjeżdżałam, to przyjeżdżali do mnie w odwiedziny. Bo jednak, mimo tego, że gdzieś się chciało wyrwać z tego domu, to jednak było to trudne. Tym bardziej, że ja też byłam związana z moim rodzeństwem, szczególnie z moją młodszą siostrą. No i też jednak ilość nauki jaka była na tych pierwszych latach była tak przygniatająca, że ja potrzebowałam takiego wsparcia. I jeszcze to nie był moment, kiedy nawiązałam jakieś przyjaźnie tam na miejscu, więc gdzieś to wsparcie ze strony rodziny było ważne. (A.4.)

No to ja wracałam bardzo często, bo praktycznie co weekend. Jeszcze miałam pracę dodatkową. I tęskniłam za rodziną. (A.5.)

Decyzja o podjęciu studiów w Poznaniu była dla rozmówczyń wynikiem wyniesionego z domu systemu wartości, w którym szczególną rolę przypisywano edukacji i kontynuowaniu kształcenia po szkole średniej.

Ambicje na zasadzie zdobywania wykształcenia. Moi rodzice nie mieli, więc gdzieś tam było ważne dla nich, żeby ich dzieci wyższe wykształcenie zdobyli. (A.9.)

Wybór kierunku studiów w większości przypadków był świadomą decyzją respondentek, opartą na ich zainteresowaniach lub zgodną z profilem kształcenia w szkole średniej (A.2.-A.10.). Dla jednej z absolwentek (A.1.) istotną rolę w podjęciu decyzji odegrały sugestie rodziców, którzy wskazywali na kierunek zgodny z ich oczekiwaniami oraz perspektywami zawodowymi (*Politechnika to dobry zawód (...) a jakiś Uniwersytet, no to może pójdę na filologię polską i tylko zostanę nauczycielką polskiego*). Wybór ten okazał się dla respondentki nietrafiony – już w pierwszym semestrze studiów zaczęła dostrzegać, że wybrana specjalizacja nie odpowiada jej predyspozycjom i oczekiwaniom. Brak wcześniejszego doświadczenia oraz możliwości konsultacji z osobami mającymi wiedzę na temat specyfiki studiów sprawił, że decyzja została podjęta na podstawie ogólnych wyobrażeń, a rzeczywistość akademicka okazała się znacząco odbiegać od początkowych oczekiwań. Po czasie respondentka przyznała, że wolałaby podjąć kształcenie w obszarze nauk humanistycznych, bardziej zgodnym z jej zainteresowaniami.

Na podstawie wypowiedzi uczestniczek badania można wyróżnić trzy główne grupy doświadczeń związanych z procesem adaptacji do życia w mieście:

- 1) Absolwentki, które doświadczyły trudności adaptacyjnych i psychospołecznych obciążeń (A.1., A.2.),
- 2) Absolwentki, które początkowo doświadczały trudności, ale stopniowo przystosowały się do miejskiego stylu życia (A.4., A.5., A.6.),
- 3) Absolwentki, które od początku czuły się komfortowo w mieście i postrzegały je jako przestrzeń oferującą liczne możliwości (A.3., A.7., A.8., A.9., A.10.).

Dla absolwentek A.1. i A.2. migracja do Poznania była wyjątkowo trudnym doświadczeniem, związanym zarówno z wyzwaniem akademickimi, jak i psychologicznymi. W ich przypadku dostosowanie się do nowego środowiska było procesem długotrwałym i pełnym wyzwań, a w skrajnych przypadkach skutkowało poważnymi problemami zdrowia psychicznego. Najbardziej trudny przebieg adaptacji miał miejsce w przypadku A.1., która już na początku studiów zaczęła odczuwać silny dyskomfort związany z życiem w dużym mieście. Zmagająca się ona z poczuciem osamotnienia i problemami ze snem, co wymagało silnego wsparcia ze strony rodziców oraz interwencji medycznej. Ostatecznie przejście na naukę zdalną w czasie pandemii COVID-19 umożliwiło jej dokończenie studiów, jednak jej doświadczenia wskazują na ogromny koszt emocjonalny związany z migracją do miasta.

Jak widzieli, że ja tak cierpię, to oni [czyt. rodzice] cierpieli razem ze mną (...) Mama razem ze mną po tych lekarzach chodziła i razem ze mną u nich płakała. (A.1.)

Podobne trudności odczuwała również A.2., choć w jej przypadku nie miały one tak intensywnego charakteru. Już pierwszego dnia po przyjeździe do Poznania, respondentka doświadczyła silnego poczucia osamotnienia. Brak bliskich osób oraz konieczność odnalezienia się w nowej przestrzeni były dla niej źródłem dużego stresu. Mimo wszystko, dzięki wcześniejszemu doświadczeniu pracy za granicą oraz wsparciu starszej właścicielki mieszkania, zdołała stopniowo odnaleźć się w miejskim środowisku. Relacja z właścicielką, która stworzyła dla niej atmosferę domowego ciepła i bezpieczeństwa, pozwoliła jej poczuć się jak w domu rodzinnym.

Rodzice mnie przywieźli, zostawili z rzeczami i ja byłam tego wieczoru taka sama w tym wielkim mieście (...) Pomogło mi to, że przed wyjazdem na studia, po maturze, wyjechałam na miesiąc do pracy do Niemiec (...) To mnie trochę usamodzielniało, bo byłam miesiąc sama i już była jakaś rozłąka (...) Wynajmowałam pokój u właścicielki, która miała 73 lata. Trochę tak jakbym mieszkała z babcią (...) Zaczęłam mieszkać z obcą osobą, ale nie z rówieśnikami. (A.2.)

Absolwentki A.4., A.5., i A.6. początkowo zmagaly się z trudnościami adaptacyjnymi w Poznaniu, jednak dość szybko zaczęły postrzegać miasto, jako przestrzeń, która sprzyja ich rozwojowi, a ich postawy ewoluowały – zaczęły nawiązywać relacje społeczne, lepiej organizować życie codzienne i dostrzegać korzyści wynikające z mieszkania w Poznaniu. Respondentka A.4. na początku studiów mierzyła się z dużym obciążeniem związanym z intensywnym programem nauczania oraz samotnością w nowym miejscu. Brak bliskiej osoby, z którą mogłaby dzielić codzienne doświadczenia, oraz jesienno-zimowy okres, wpływały na jej samopoczucie. Jednak wraz z upływem czasu, dzięki zaangażowaniu w życie akademickie oraz wsparciu rodziny, która często ją odwiedzała w Poznaniu, udało jej się zaaklimatyzować i dostosować do rytmu życia w mieście. Poznań postrzegała jako miejsce o bogatym życiu towarzyskim i kulturalnym, w którym mogła rozwijać swoje zainteresowania (kurs doskonalenia pływania oraz zaczęła trenować sztuki walki). Rozmówczyni A.5. początkowo zmagala się z wyzwaniem wynikającym z nowej rzeczywistości, w tym m.in. z poznawaniem miasta, uczenia się korzystania z transportu publicznego, a także organizowania codziennych obowiązków. Migracja do Poznania była jednak dla niej czymś wyjątkowym i wyróżniającym ją na tle mieszkańców rodzinnej miejscowości. Kluczową rolę w jej adaptacji odegrała współlokatorka, która wspierała ją w odkrywaniu miasta i codziennym funkcjonowaniu. Choć w pierwszych latach studiów rzadko korzystała z miejskich atrakcji, z czasem zaczęła bardziej angażować się w życie towarzyskie i kulturalne w Poznaniu. W trakcie studiów rozwijała swoją pasję do gotowania oraz śpiewu. Satysfakcjonowało ją to, że dzięki wyborowi kierunku pedagogicznego, miała możliwość zgłębiać innowacyjne metody pracy z dziećmi. Migrantka A.6. doświadczyła początkowego dyskomfortu związanego z dzieleniem mieszkania ze współlokatorami, których wcześniej nie znała. Nie była przyzwyczajona do takiej sytuacji, co na początku sprawiało jej trudność. Jednak stosunkowo szybko zaczęła nawiązywać kontakty na uczelni, a następnie poza nią, co pomogło jej oswoić się z życiem w mieście. W trakcie rozmowy podkreśliła, że z perspektywy czasu dostrzega

tamten etap życia jako okres, w którym była bardziej odważna niż obecnie. Zwróciła uwagę, że łatwiej podejmowała decyzje i szybciej adaptowała się do nowych sytuacji, mimo początkowego dyskomfortu związanego z nieznanym otoczeniem. W trakcie studiów respondentka się usamodzielniała, czego wyrazem była nauka gotowania, którym wcześniej nie miała okazji się zajmować. Ponadto zmieniła swoje nawyki żywieniowe i została wegetarianką, co wynikało z nowych przekonań zdrowotnych, środowiskowych i etycznych. Swoje poglądy i zdobyte informacje konfrontowała w rozmowach z rówieśnikami na studiach.

(...) Na pewno ta ilość nauki. To, że nikt nas jakoś tak nie wprowadził i była to od razu głęboka woda. Pierwszy semestr to od razu zaczyna się ciemno, zimno itd. To też miało taki niefajny wpływ. Jeszcze bez takiej bliskiej osoby, z którą można by było o tym wszystkim porozmawiać.
(A.4.)

Dla respondentek (A.3., A.7., A.8., A.9., A.10.) proces migracji wewnętrznej nie stanowił większego wyzwania, od początku odnajdywały się one w nowym środowisku, postrzegając życie w Poznaniu jako naturalny etap ich rozwoju. W przypadku A.3. i A.7. kluczowe znaczenie miała wcześniejsza znajomość topografii Poznania oraz miejskiego stylu życia – A.3. często odwiedzała swoich dziadków w Poznaniu, a A.7. uczęszczała do liceum w tym mieście. Studia w Poznaniu stworzyły możliwość uczestnictwa w różnorodnych wydarzeniach kulturalnych i społecznych. Respondentki często podkreślały większą dostępność kin, teatrów, miejsc rozrywkowych (np. kręgielnia, bilard) oraz organizowanych wydarzeń (koncerty plenerowe) w porównaniu do rodzinnych miejscowości (A.3., A.7., A.8., A.9.). Jednocześnie szeroka oferta edukacyjna pozwoliła im na odkrywanie nowych pasji i zainteresowań - A.8. zaczęła uczęszczać na warsztaty florystyczne oraz z makramy, angażowała się w różne formy aktywności fizycznej, takie jak joga czy fit trampolina, a także częściej podróżowała (również samotnie); A.9. rozwijała swoje zainteresowania naukowe, angażując się w działalność kół naukowych. Trzy rozmówczynie (A.7., A.9., A.10.) zwróciły uwagę na fakt, że życie w mieście miało kluczowy wpływ na rozwój ich owartości na odmienne poglądy i postrzegania odmienności kulturowej. Wśród wyzwań związanych z adaptacją do życia w mieście respondentki wskazywały przede wszystkim konieczność przyzwyczajania się do współdzielenia przestrzeni z obcymi osobami. Kolejnym istotnym wyzwaniem była zmiana rytmu życia i przejęcie pełnej odpowiedzialności za codzienne obowiązki, takie jak organizacja

posiłków, zakupy czy zarządzanie finansami. Szczególnie A.7. podkreślała, że wcześniej większość tych zadań wykonywali jej rodzice, a konieczność samodzielnego funkcjonowania wymagała od niej stopniowego budowania nowych nawyków. Niektóre respondentki (A.3.) zwracały również uwagę na hałas i tempo życia miejskiego, które znacząco różniły się od spokoju i ciszy w rodzinnej wsi.

Ja jestem trochę taka mniej sentymentalna, co do miejsca. Mogłabym się przeprowadzić do innej miejscowości i nie byłby to taki problem, jak dla moich rodziców, którzy są tutaj całe życie i dużo włożyli w sam dom. (A.3.)

Życie w mieście otworzyło mi głowę i otwartość na różne odmienności. Myślę, że to pomogło mi przestać postrzegać odmienność jako zagrożenie, co właśnie zostało wyniesione stąd. (A.7.)

W Poznaniu miałam okazję spotkać większą liczbę osób. Mieszkając jeszcze w swojej miejscowości byłam bardziej przesiąknięta taką ideologią rodzinną, tą tradycyjną. Tutaj przyjechałam i poznałam inne osoby. Też zobaczyłam, że są w porządku i to nie jest nic złego. Ludzie są jakby inni i to nie jest nic negatywnego. Głównie taka otwartość na tych ludzi, to była główna zmiana w mojej głowie. (A.9.)

Habitus rodzinny: wartości i tradycje w kontekście lokalnej kultury

Analiza systemu wartości respondentek wskazuje, że w ich domach rodzinnych szczególne znaczenie przypisywano takim aspektom jak: rodzina, religia, pracowitość i szacunek do pracy, edukacja i wykształcenie, wspólne celebrowanie świąt i tradycji oraz zaangażowanie w życie lokalnych społeczności.

Rysunek 2. Wartości rodzinne absolwentek.

Źródło: opracowano na podstawie badań własnych.

Wszystkie respondentki (A.1. – A.10.) podkreślały znaczenie rodziny w swoim systemie wartości. Dla niektórych z nich (np. A.1.), system wartości był niemal w całości kształtowany przez rodziców, a ich opinie i zasady stanowiły główny punkt odniesienia w podejmowaniu decyzji, kształtowaniu światopoglądu, postaw życiowych oraz rozumienia otaczającego świata.

Bardzo duży wpływ mają na mnie moi rodzice i to co oni myślą. Ja bardzo się z nimi liczę. System wartości to oni mi stworzyli i ja się kieruję tymi zasadami, co oni. (A.1.)

Trzy absolwentki (A.2., A.8., A.10.) szczególnie podkreślały znaczenie wspólnego spożywania posiłków i spędzania czasu w gronie najbliższych osób, które stanowiły kluczowy element pielęgnowania więzi rodzinnych. Wspólne obiady były dla nich nie tylko codziennym rytuałem, ale także okazją do rozmów i budowania bliskości.

Na pewno wspólne jedzenie posiłków (...) i wspólne spędzanie wolnego czasu, zwłaszcza w niedzielę. (A.8.)

Dla większości respondentek religia odgrywała istotną rolę w procesie wychowawczym, choć jej znaczenie i sposób praktykowania różniły się w zależności od rodzin. Silne fundamenty religijne były szczególnie widoczne w domach A.4., A.5., A.7., gdzie wartości związane z wiarą katolicką przenikały codzienne życie, wpływając na postawy, tradycje i zasady wychowawcze.

(...) Mimo wszystko religia też była obecna (...) Ogólne wartości przekazywane przez rodziców były zgodne z tym, co przekazywał kościół chrześcijański. (A.4.)

Pracowitość i szacunek do pracy stanowiły istotny element systemu wartości wyniesionego z domów rodzinnych przez respondentki. Dla A.2., A.4., A.6., A.9., A.10. ciężka praca była nie tylko codziennym doświadczeniem, ale również wartością, która kształtowała ich podejście do życia i obowiązków. Z kolei absolwentka A.8. podkreśla znaczenie współpracy rodzinnej, mającej charakter międzypokoleniowy, a sama praca sprzyjała integracji rodzinnej: *No to właśnie sianokosy, wspólnie tam wszyscy byliśmy.*

Ogólny szacunek do pracy i pracowitość (...) Jako dzieci właśnie uczestniczyliśmy w tej pracy gospodarstwa. Nie było przymuszania do tej pracy, ale bardziej, przez to, że uczono nas tego szacunku do pracy, to my czuliśmy, taką powinność, żeby pomóc rodzicom. (A.9.)

W domach absolwentek często zwracano uwagę na edukację i sumienne przygotowywanie się do lekcji szkolnych. Respondentki podkreślały, że były motywowane do rozwoju edukacyjnego przez zarówno swoich rodziców, jak i dziadków, ponieważ należy nadmienić, że niektóre z nich wychowywały się w tzw. domu wielopokoleniowym (A.2., A.4., A.8., A.9., A.10.).

Ja się zawsze dobrze uczyłam. Moi rodzice kładli duży nacisk na to, abym miała dobre wyniki w szkole. (...) U nas było przypisane (...), że nauka nie kończy się na liceum, tylko są dalej studia. (A.5.)

Wspólne celebrowanie świąt i kultywowanie tradycji odgrywało istotną rolę w życiu rodzin respondentek. Stanowiło nie tylko okazję do pielęgnowania więzi rodzinnych, lecz także podtrzymywania lokalnych i rodzinnych zwyczajów. W domach absolwentek (np. A.2., A.8.) wspólne obchody świąt były nieodłącznym elementem życia rodzinnego, podkreślając znaczenie bliskości oraz wartości przekazywanych z pokolenia na pokolenie.

Święta zawsze to są takie fajne, bo jednak jest to rodzina, zarówno mój tata, jak i mama mają dość duże rodziny, więc w ogóle jakieś rodzinne spotkania (...) jest ta gromadka. To na pewno fajnie. (A.2.)

Jednocześnie, absolwentki od najmłodszych lat uczestniczyły w wydarzeniach nawiązujących do tradycji miejsca ich zamieszkania, takich jak festyny, dożynki czy lokalne święta, co sprzyjało pielęgnowaniu lokalnej tożsamości oraz budowaniu więzi społecznych. Niektóre respondentki wspominały swoje bierne uczestnictwo w tych wydarzeniach, ograniczające się do obecności i obserwacji (A.1., A.2., A.3., A.6., A.8., A.9), podczas gdy inne aktywnie włączały się w ich przygotowanie (A.5., A.10.). Wynikało to z działalności ich rodziców na rzecz lokalnej społeczności, np. poprzez przynależność do Koła Gospodyń Wiejskich lub pełnienie funkcji sołtysa.

Było to święto podgrzybka. Rodzinnie uczestniczyliśmy. Przyjeżdżało jeszcze kuzynostwo i razem tam szliśmy. (A.8.)

W przypadku respondentek A.5. i A.10., ich działalność na rzecz lokalnych społeczności była związana z aktywnością rodziców. Mama A.5. jest członkinią Koła Gospodyń Wiejskich, co stworzyło respondentce możliwość włączania się w organizację półkolonii, przedstawień czy lokalnych festynów: *Dużo się też realizowałam jako marianka, ponieważ organizowaliśmy różne wyjazdy, półkolonie, jasełka, gry terenowe, robienie kartek i tym wszystkim koordynowałam. To też było powodem wyboru mojego kierunku studiów (A.5.).* Z kolei mama A.10. pełni funkcję sołtysa w rodzinnej wsi, co wpłynęło na atmosferę panującą w domu respondentki, który był zawsze otwartą przestrzenią na kontakty z lokalną społecznością: *W moim domu jest zawsze dużo gości, nie tylko z rodziny, ale również są to*

mieszkańcy wsi. Działamy prężnie. Ten kontakt z drugim człowiekiem...(...) Wyniosłam z domu taką otwartość (A.10.). Mama respondentki A.10. pełni funkcję sołtysa w rodzinnej wsi od czasu, gdy rozmówczyni miała zaledwie dwa lata. Wcześniej stanowisko to piastował jej dziadek, co świadczy o długiej tradycji rodzinnego zaangażowania w życie lokalnej społeczności. Absolwentka aktywnie pomagała przy organizacji dożynek i festynów. Jej aktywność społeczna jest nadal wysoka, świadczy o tym fakt, że została członkinią, założonego przez jej mamę, Koła Gospodyń Wiejskich i aktualnie angażuje się w przygotowanie Dnia Ziemniaka, festynów z jedzeniem, zabaw dla dzieci: *Ja się zajmuję tym wszystkim, zamawianiem, księgowością. Chętnych jest dużo, żeby uczestniczyć, ale żeby już coś zrobić to niekoniecznie.*

Absolwentka A.7. angażowała się w działalność różnych grup wolontariackich oraz religijnych. Jej aktywność była skierowana ku osobom z niepełnosprawnościami oraz ich rodzinom. Respondentka podkreśla, że rodzice stwarzali jej warunki, które umożliwiały zaangażowanie się w tego typu inicjatywy *Rodzice zawsze bardzo mnie wspierali w tym, żebym mogłam w tym uczestniczyć.* Respondentka, wraz ze swoją mamą, podejmowała również inicjatywy na poziomie lokalnym, angażując się w działania na rzecz osób z najbliższego otoczenia. Jednym z przykładów była pomoc starszym sąsiadom, polegająca na robieniu dla nich zakupów i wspieraniu ich w codziennych obowiązkach: *Z mamą często robiłyśmy zakupy starszym sąsiadkom, kiedy one nie domagały.* Dodatkowo, absolwentka wspierała działania lokalnej parafii kościelnej: *Pomagaliśmy przy parafii rozwozić paczki.*

Większość rozmówczyń ma obecnie ograniczone kontakty ze środowiskiem lokalnym na wsi. Spotkania z mieszkańcami tej samej miejscowości oraz okolicznych wsi były najczęściej wynikiem wspólnego uczestnictwa w wydarzeniach lokalnych. Jednym z powodów jest czynnik starzejącego się społeczeństwa na wsi: *Sąsiedzi są starsi, nie do końca są utrzymywane dobre relacje sąsiedzkie. Jak jest potrzebna jakaś pomoc, to okej. Mówimy sobie dzień dobry (A.2.); (...) Większość się wyprowadziła (A.8.).* Inaczej sytuacja wyglądała w przypadku absolwentek A.5. i A.10., które aktywnie działały na rzecz swojej społeczności, podejmując się organizacji lokalnych przedsięwzięć. Ich zaangażowanie stanowi kontynuację rodzinnych tradycji związanych z budowaniem więzi w obrębie środowiska wiejskiego. Odwołując się z kolei do nawiązanych w dzieciństwie relacji respondentek z rówieśnikami, najczęściej ograniczają się one aktualnie do kontaktu wirtualnego przez media społecznościowe. Zauważalne było jednak przekonanie, że w razie potrzeby uzyskania pomocy

od lokalnej społeczności, można będzie na nią liczyć: *Gdybym miała problem i zgłosiłabym się do tych osób, na pewno byśmy sobie wzajemnie pomogli* (A.4.).

System wychowawczy w domach rodzinnych rozmówczyń często był oparty na wartościach religijnych, głęboko zakorzenionym etosie pracy oraz konieczności samodzielnego dążenia do osiągnięcia zamierzonych celów. Jednocześnie ich rodzice szczególnie zwracali uwagę na edukację swoich dzieci, traktując ją jako podstawę ich przyszłych sukcesów zawodowych i osobistych. Absolwentka A.4. podkreśla, że wychowanie w jej domu opierało się na tradycyjnych zasadach: *Dosyć staromodne było to wychowanie, twardą ręką nas traktowali, ale przekazali nam porządne wartości. Nikt się z nami nie cackał, nie było bezstresowego wychowania, ale myślę, że na dobre nam to wyszło*. Pozostałe absolwentki nie odnosiły się bezpośrednio do metod wychowawczych stosowanych przez swoich rodziców, jednak w ich wypowiedziach często pojawiały się odniesienia do wspomnianych wcześniej wartości rodzinnych.

Powrót do korzeni – konieczność, wybór czy strategia życiowa? Analiza czynników wypychających z miasta i przyciągających do domu rodzinnego na wsi

Powrót do rodzinnej wsi po ukończeniu studiów wyższych stanowi interesujące zagadnienie badawcze - zarówno w literaturze przedmiotu, jak i u badanych respondentek, zauważalna była chęć opuszczenia rodzinnej wsi, ponieważ rozmówczynie dostrzegały w swojej miejscowości ograniczenia kulturowe, edukacyjne i zawodowe. Większość absolwentek (A.1., A.2, A.3., A.5., A.6., A.7., A.9., A.10.) podjęła swoją decyzję o powrocie do domu rodzinnego tuż przed obroną pracy magisterskiej lub bezpośrednio po uzyskaniu tego tytułu zawodowego. Absolwentka A.4. została „powrotniczką” ponad rok po ukończeniu studiów medycznych, natomiast absolwentka A.8. jeszcze przez kilka lat po obronie pracy magisterskiej mieszkała w Poznaniu, a następnie wróciła do domu rodzinnego.

Analiza historii migracyjnych rozmówczyń ukazuje z jednej strony unikalne, często bardzo osobiste powody decyzji o powrocie do rodzinnej wsi, takie jak kwestie zdrowotne (A.8.), relacje partnerskie (A.1., A.4., A.10.) czy chęć wsparcia rodziny (A.3., A.6., A.7.). Z drugiej strony, w decyzjach tych można dostrzec pewne wspólne elementy, takie jak wpływ sytuacji ekonomicznej (A.3., A.7., A.9.) pandemia COVID-19 (A.4., A.7.), tęsknota za spokojnym życiem

w wiejskim otoczeniu (A.1., A.2., A.3., A.5., A.6., A.8., A.10.), czy też możliwość podjęcia pracy zawodowej w bliskiej odległości od miejsca zamieszkania (A.4., A.5., A.9., A.10.). Takie połączenie czynników indywidualnych i strukturalnych wskazuje na wielowymiarowość procesu podejmowania decyzji migracyjnych.

Rysunek 3. Czynniki wypychające z miasta oraz przyciągające na wieś do domu rodzinnego.

Źródło: opracowano na podstawie badań własnych.

Doświadczenia respondentek wskazują, że większość rozmówczyń w swoich decyzjach uwzględniała równocześnie kilka istotnych aspektów. Z jednej strony brały one pod uwagę czynniki wypychające z miasta, takie jak wysokie koszty życia, hałas, zatłoczenie czy brak odpowiedniej infrastruktury sprzyjającej młodym rodzicom (jak w przypadku A.4.). Z drugiej strony, decydujący wpływ miały również czynniki przyciągające na wieś - spokój i cisza, atrakcyjny rynek pracy w małych miejscowościach, bliskość rodziny, możliwość regeneracji psychicznej, a także udogodnienia związane z wychowywaniem dzieci. Analiza transkrypcji wywiadów pozwoliła zakwalifikować decyzje respondentek do trzech głównych kategorii: wyboru, konieczności oraz strategii życiowej.

Tabela 4. Klasyfikacja decyzji powrotu na wieś: wybór, konieczność, strategia życiowa.

Absolwentka	Wybór	Konieczność	Strategia życiowa
A.1.	●		
A.2.	●		
A.3.	●		
A.4.			●
A.5.			●
A.6.			●
A.7.		●	
A.8.		●	
A.9.		●	
A.10.			●

Źródło: opracowano na podstawie badań własnych.

Do kategorii wyboru przypisano trzy respondentki (A.1., A.2., A.3.), ponieważ ich decyzje o powrocie na wieś były świadome i podyktowane indywidualnymi preferencjami oraz analizą własnych potrzeb, a nie koniecznością zewnętrzną ani długofalową strategią życiową.

Bardzo brakowało mi takiego spokoju, posiedzenia sobie na ogródku (...) Brakowało mi takiej ciszy. Ja już byłam przebodźcowana. Jak zawsze mnie ciągnęło do tego miasta, do tych ludzi, tak teraz, po tym maranie, byłam tak zmęczona, że potrzebowałam spokoju. (A.2.)

To była dobra decyzja (...) Nie uważam tego za konieczność, a mój świadomy wybór, którego na razie nie żałuję (...) W mieście jest jakaś taka presja pędu, żeby jak najwięcej w dany dzień załatwić, a tutaj, mimo wszystko, jakoś bardziej się to rozkłada i nie czuję takiej presji. (A.3.)

Konieczność była czynnikiem decydującym o powrocie trzech absolwentek (A.7., A.8., A.9.) Ich decyzje zostały uwarunkowane przez zewnętrzne okoliczności, które nie pozostawiły im realnej alternatywy (trudna sytuacja finansowa w przypadku A.7. i A.9. oraz choroba absolwentki A.8.).

Mnie nie byłoby stać na utrzymanie się samej w Poznaniu. Finansowo sytuacja nas gdzieś tam zmusiła do tego, żebym wróciła. (A.7.)

Zachorowałam na nowotwór, białaczkę. Ze względu na chorobę wróciłam, bo nie byłam w stanie samodzielnie funkcjonować. Potrzebowałam pomocy ze strony rodziny. (A.8.)

Cztery respondentki (A.4., A.5., A.6., A.10.) można zakwalifikować do kategorii strategii życiowej, gdyż ich decyzje o powrocie na wieś były wynikiem analizy różnorodnych czynników – ekonomicznych, zawodowych i rodzinnych. Każda z nich świadomie uwzględniła swoje potrzeby oraz długofalowe cele życiowe, planując powrót na wieś jako rozwiązanie pozwalające na poprawę jakości życia i lepsze dopasowanie codziennego funkcjonowania do własnych priorytetów.

Wbrew pozorom, oferty [czyt. pracy] atrakcyjne są właśnie w mniejszych miejscowościach (...) Dostęp do przedszkola, żłobka. Własny ogród, a nie tylko piaskownica pod blokiem (...) Na pewno jest to o wiele łatwiejsze. (A.4.)

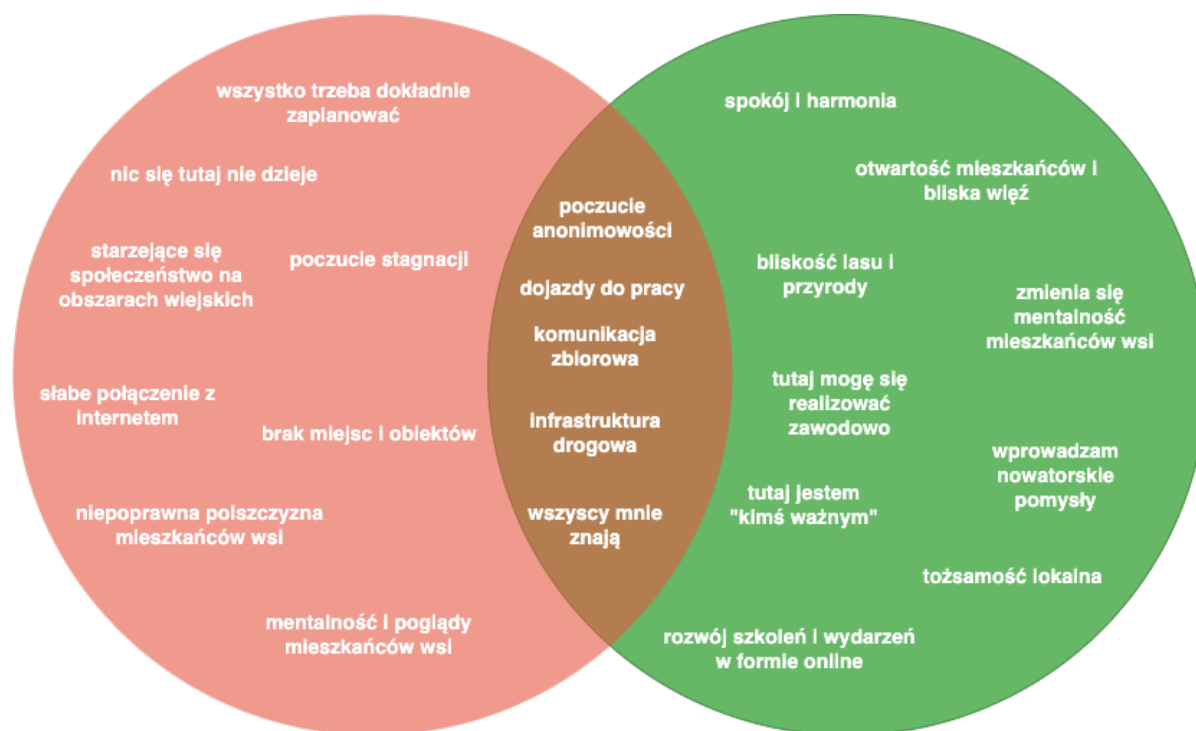
Ciągnęło mnie do tych naszych małych miejscowości. (A.5.)

Droższe jest życie w mieście niż na wsi (...) W tej branży, w której ja pracuję, czyli branża produkcyjna, wszystkie firmy zlokalizowane są pod Poznaniem (...) Głównym powodem był mój narzeczony, który mieszka tutaj (...) Szczerze mówiąc, nie nadaję się do życia w mieście (...) Ta nasza wioska, cisza, spokój, to jest chyba to, co najlepsze może być. (A.10.)

Życie na nowo w domu rodzinnym: codzienność i plany absolwentek na wsi

Powrót do domu rodzinnego dla absolwentów może wiązać się z koniecznością ponownej adaptacji do nowej codzienności oraz redefinicją swoich planów życiowych i zawodowych. Różnice między środowiskiem miejskim a wiejskim, takie jak styl życia, rytm dnia czy dostępność wydarzeń społeczno-kulturalnych, mogą wpływać na proces przystosowania się do życia w rodzinnym otoczeniu. Powrót ten może być dla absolwentów momentem refleksji nad zmianami, jakie zaszły zarówno w ich życiu, jak i w ich postrzeganiu rzeczywistości. Funkcjonowali oni wcześniej w rodzinnym środowisku, następnie doświadczyli miejskiego stylu życia związanego z poznaniem innych kultur oraz procesem usamodzielniania się w wielu kwestiach, by kolejno ponownie zmierzyć się z codziennością wiejską – tym razem z nowej perspektywy.

Rysunek 4. Czynniki utrudniające i sprzyjające procesowi ponownej adaptacji absolwentek do życia na wsi.

Źródło: opracowano na podstawie badań własnych.

Analiza wywiadów z respondentkami (A.1. – A.10.) wskazuje, że należy wyróżnić zarówno czynniki utrudniające, jak i sprzyjające procesowi ponownej adaptacji absolwentek do życia na wsi. Dla większości respondentek przejście z miejskiego stylu życia na wiejski wymagało adaptacji w nowej rzeczywistości, szczególnie w zakresie rytmu dnia, codziennych obowiązków i możliwości spędzania wolnego czasu. Respondentki A.1., A.2., A.3., A.4., A.5., A.6. i A.9. podkreślały, że spokojniejsze tempo życia na wsi oraz kontakt z naturą są pozytywnymi aspektami, które sprzyjają ich samopoczuciu. Jednak jedna z absolwentek (A.9.) zauważyła, że początkowy odpoczynek nie jest jej w stanie zastąpić wielkomiejskiego stylu życia. Wspólnym wyzwaniem dla niemal wszystkich rozmówczyń były ograniczenia w infrastrukturze, konieczność planowania wyjazdów oraz trudności z dostępem do rozrywki i wydarzeń kulturalnych.

Muszę planować jakiś wyjazd samochodem do miasta. Pół dnia mi to zajmie itd., bo do najbliższego miasta mam 20 km. (A.1.)

Nawet nie ma, gdzie się udać. Nie ma parku. Nie ma jakiejś kawiarni. Są puste ulice. Wszyscy siedzą w domach. (A.4.)

Codziennosc respondentek na wsi różni się w zależności od ich sytuacji życiowej i zawodowej. Dla A.1. i A.2. życie na wsi to przede wszystkim odpoczynek od miejskiego hałasu i pośpiechu, choć obie zauważają ograniczenia związane z brakiem dostępnych usług oraz koniecznością planowania wyjazdów do miasta. A.3., A.5., A.6., A.7. i A.10. w trakcie realizacji badań były osobami aktywnymi zawodowo, co w przypadku A.3. wiąże się z długimi dojazdami, a dla A.5. z intensywnym zaangażowaniem w pracę zawodową i społeczną. Należy jednak podkreślić, że nie dla każdej absolwentki dojazdy do miejsca pracy są uciążliwe. Przykładowo dla absolwentek A.3., A.6., i A.10., pozytywne czynniki mieszkania na wsi rekompensują im tę niedogodność.

Dostałam pracę pod Poznaniem i te dojazdy z domu rodzinnego nie były żadnym problemem. (A.3.)

Wolę kawałek dojechać, ale mieć ten spokój i żeby mieć gdzie wyjść, np. na spacer z psem i nie mieć żadnych hałasów pod oknem. (A.6.)

Różnorodnie rozmówczynie odniosły się do kwestii poczucia anonimowości na wsi – z jednej strony zauważalne jest w tym przypadku poczucie dyskomfortu (A.1., A.3., A.4., A.7., A.9.), z drugiej strony absolwentki A.5. i A.10. doceniają relacje z mieszkańcami i sam fakt, że wszyscy na wsi się znają. Warto jednak podkreślić, że obie absolwentki (A.5. i A.10.) są osobami zaangażowanymi w rozwój swojej rodzinnej wsi. Dodatkowo, przestrzeń wiejska sprzyja A.5. rozwojowi zawodowemu, ponieważ ma ona możliwość realizacji nowatorskich pomysłów dostosowanych do potrzeb lokalnej społeczności (np. absolwentka realizowała projekty ministerialne, organizuje wycieczki dla dzieci), a z kolei A.9. dostrzega uznanie dla jej wykształcenia przez mieszkańców rodzinnej miejscowości, co odbiera jako pozytywny aspekt powrotu na wieś.

Już tak kolokwialnie mówiąc, ktoś przyjedzie i wszyscy sąsiedzi wiedzą. Sąsiedzi słyszą rozmowy (...) Tutaj nic się nie da ukryć. Czasami brakuje mi takiej anonimowości. (A.1.)

(...) To jest taki ich świątek. W momencie, kiedy ja chciałabym dołączyć do rozmowy, to ja nie wiem o kim oni rozmawiają. Najczęściej ich życie towarzyskie to obgadywanie wszystkich dookoła. (A.7.)

(...) Tylko tutaj się wszyscy znają. Wszyscy siebie szanują. Nie jesteś takim nikim, idąc ulicą. Ktoś Ci mówi dzień dobry i on wie, kim Ty jesteś. Bliska więź między ludźmi. (A.5.)

Dla nich magister farmacji to jeszcze taki ktoś. Dla nich to było takie wow i fajnie, że będą mieli tutaj taką znajomą osobę w okolicy. (A.9.)

W wypowiedziach respondentek pojawiły się również krytyczne uwagi, które dotyczyły stylu życia i obycia społecznego ich sąsiadów. Rozmówczynie zwracały uwagę, że mieszkańcy wsi często chcą wszystko wiedzieć o dosłownie każdej osobie (A.1., A.3., A.7.), nie wykazują tolerancji wobec odmienności (A.5., A.7., A.9.), raził ich niewielki zasób słownictwa i ograniczony poziom poprawności językowej (A.2.). Jednocześnie absolwentka A.2. dostrzegała pozytywne zmiany w podejściu lokalnych mieszkańców do wybranych aktywności,

przykładowo do spacerów z psem, które dawniej wzbudzały kontrowersję, a dzisiaj są codziennością. Rozmówczyni A.5., która jest nauczycielką, zwróciła uwagę na dostrzegalne różnice po powrocie na wieś między rodzicami z miasta a tymi ze wsi i choć podejmuje próby ich uświadamiania, często napotyka ona wiele trudności.

Mnie na przykład drażni nie tyle co akcent, co niepoprawna wymowa. Idąc do sklepu naszego, po prostu ja czasami nie jestem w stanie wystać tam i wysłuchać tego. (A.2.)

Wioska i mentalność rodziców na wsi jest jednak dużo inna od rodziców z większych miejscowości (...) Coś, co nie jest w ich standardach, jest uważane za inne i dziwne (...) Uświadamiam ich, że ich poglądy nie muszą być poglądami wszystkich. Często to mi nie wychodzi. Ciężko jest przekonać, zwłaszcza osoby wierzące, które mają jakieś tam utworzone przekonania. (A.5.)

(...) Objeżdżanie ludzi z każdej możliwej strony. Mnie to razi, mnie to gdzieś tam mierzi (...) Ja po prostu walczę ze sobą, żeby ciągle to widzieć, żeby nie dać sobie wpoić przekonania, że to jest normalne, bo to nie jest normalne, to tak nie powinno wyglądać. (A.7.)

Zauważyłam gdzieś w rozmowach, czyli ktoś mówił coś bardziej w formie konserwatywnej, ja pomyślałam, że myślę inaczej, ale starałam się nie prowokować niepotrzebnych kłótni. (A.9.)

Rysunek 5. Plany absolwentek związane z miejscem przyszłego zamieszkania.

Źródło: opracowano na podstawie badań własnych.

Tylko trzy absolwentki (A.1., A.5., A.10.) wykazały chęć pozostania w rodzinnej wsi. Pozostałe wybrałyby obrzeża Poznania lub innych dużych miast (A.2., A.3., A.8.), inną wieś (A.4., A.6.), małą miejscowość (A.7.) oraz duże miasto (A.9.). Pod względem preferencji dotyczących przyszłego miejsca zamieszkania zdecydowanie dominował dom jednorodzinny, dwie absolwentki zadeklarowały, że mogłyby zamieszkać zarówno w domu, jak i w mieszkaniu.

Z analizy wywiadów wynika, że wyraźna rola w społeczności wiejskiej zarysowuje się w przypadku czterech rozmówczyń (A.4., A.5., A.9., A.10.). Trzy z nich (A.4., A.5., A.9.) postrzegają siebie jako osoby, które dzięki zdobytemu wykształceniu wyższemu mogą wzbogacić mniejsze miejscowości o cenny zawód, wnosząc do lokalnej społeczności wiedzę i umiejętności, które są dostępne na obszarach wiejskich w ograniczonym zakresie. U absolventek A.5. i A.10. widoczna jest dodatkowo wyraźna misja wprowadzania zmian w środowisku wiejskim oraz zaangażowanie w działania społeczne. Ich motywacja do takich działań wynika w dużej mierze z przynależności i działalności ich rodziców w lokalnej społeczności, a w przypadku A.10. również z tradycji przekazywanej z pokolenia na pokolenie.

Powrót do domu rodzinnego: relacje rodzinne i zmiana ról społecznych w kontekście różnic kulturowych i edukacyjnych

Wszystkie osoby badane jednoznacznie wskazały, że ich rodzice pozytywnie zareagowali na decyzję o powrocie na wieś. Wyjątek stanowiła absolwentka A.8., z którą nie poruszono w trakcie rozmowy tej kwestii ze względu na jej trudną sytuację zdrowotną w dniu prowadzenia rozmowy.

Właściwie to się ucieszyli, bo dla mamy jestem wsparciem w prowadzeniu domu, czy robieniu zakupów i mimo wszystko jest wtedy łatwiej. (A.3.)

Rodzice byli zachwyceni. Córka blisko, teraz też wnuk blisko, więc oni są jak najbardziej zadowoleni z tego faktu. Duży opór by był, jakbym musiała wrócić z powrotem do miasta. (A.4.)

Z kolei w przypadku absolventek (A.5., A.10.), które aktywnie angażowały się w życie społeczne przed wyjazdem na studia, ich rodzice spodziewali się informacji o ich ponownym zamieszkaniu na wsi.

Myślę, że oni byli przygotowani na to, że mnie zawsze ciągnie do tego małego środowiska. Że ja zawsze robiłam coś tutaj, na naszym terenie. Wiedzieli, że mnie nie ciągnie do Poznania. (A.5.)

Oni wiedzieli, że jestem tak przywiązana tutaj ze wszystkimi, przez te działania, my się tu znamy wszyscy w okolicy. To było oczywiste, że wracam do domu. (A.10.)

Rozmówczynie oceniały swoje obecne relacje z rodziną jako bardzo dobre. Trzy absolwentki (A.3., A.4., A.7.) podkreślały, że po ich powrocie do domu relacje te stały się bardziej partnerskie, charakteryzujące się większym wzajemnym zrozumieniem niż wcześniej. Zmiana ta sprawiła, że respondentki zyskały możliwość otwartego dyskusowania na różne tematy, prowadzenia bardziej swobodnych i konstruktywnych rozmów, a także dzielenia się swoimi poglądami oraz doświadczeniami zdobytymi w mieście. Rozmówczynie A.7. zwróciła

uwagę, że gdyby nie jej powrót, nie udałooby się jej stworzyć takiej relacji z rodzicami, która obecnie opiera się na otwartości i wspierającej komunikacji. U absolwentki A.2. zaobserwowano zmianę jej fasady osobistej – mama respondentki zwróciła jej uwagę, że zmieniło się jej słownictwo i styl mówienia ze względu na edukację i doświadczenia zdobyte w mieście, co prowadzi czasami do trudności w relacjach. Z kolei respondentka A.4. zaczęła dostosowywać swoje postrzeganie świata do oczekiwań związanych z rolą matki, co zbliżyło ją do swoich rodziców, którzy pełnili podobne role w przeszłości.

Powiedziałabym nawet, że wcześniej te różnice były bardziej widoczne, bo nie traktowali mnie tak partnersko. (A.4.)

Język zaczął się zmieniać na bardziej otwarty, wspierający. Zaczęły pojawiać się pytania od rodziców: jak się czujesz? (A.7.)

U dwóch absolwentek (A.5., A.9.) zauważalny był natomiast wyższy poziom niezależności, co wpłynęło na zmianę dynamiki relacji rodzinnych. Respondentka A.5. podkreśliła, że po powrocie na wieś zaczęła bardziej asertywnie wyrażać swoje opinie, dystansując się od bezrefleksyjnego przyjmowania przekonań rodziców. Z kolei A.9. zwróciła uwagę na większą autonomię w sferze emocjonalnej – po studiach rzadziej dzieli się swoimi przeżyciami z rodziną, co świadczy o jej dążeniu do większej samodzielności w podejmowaniu decyzji i radzeniu sobie z codziennymi wyzwaniami.

Nauczyłam się, że moje zdanie, to też jest moje zdanie, które ma prawo istnieć. Już nie zawsze będę ślepo szła w to, co mówią rodzice. (A.5.)

Ponowne zamieszkanie w domu rodzinnym spowodowało, że część respondentek pełni rolę odbiorczyń wsparcia emocjonalnego i materialnego (A.1., A.8., A.9.), inne aktywnie wspierają swoich rodziców, angażując się w codzienne obowiązki domowe, pomoc w gospodarstwie lub organizację życia rodzinnego (A.2., A.3., A.5., A.6., A.10.). U absolwentki A.7. zauważalne jest wsparcie rodziców w kwestii materialnej, a z kolei A.4. docenia pomoc rodziców w opiece nad swoim dzieckiem.

Właściwie to się ucieszyli, bo dla mamy jestem wsparciem w prowadzeniu domu, czy robieniu zakupów i mimo wszystko jest wtedy łatwiej. (A.3.)

Jednocześnie doświadczenia związane z życiem w mieście, zdobyte wykształcenie oraz nabyty kapitał kulturowy przyczyniły się do redefinicji ról społecznych w rodzinie. Absolwentka A.2. jest odbierana przez rodziców jako autorytet w wybranych kwestiach (np. politycznych), co odzwierciedla ich uznanie dla jej poziomu wykształcenia i zdobytego kapitału kulturowego. Jednocześnie podejmuje ona działania, których celem jest zmiana nawyków swoich rodziców, np. poprzez zachęcanie ich do innych form spędzania wolnego czasu czy też uczestnictwa w wyborach politycznych.

Uświadamiam rodziców w zakresie spędzania wolnego czasu, ponieważ jest mi ich żal, bo są zamknięci sami ze sobą i oglądają telewizję (...) Generalnie są bardzo otwarci i pytają mnie o zdanie, bo wiedzą, że skończyłam studia i byłam w różnych środowiskach. (A.2.)

Respondentki A.2., A.4., A.5., A.7. pełnią rolę „edukatorek”, osób uwrażliwiających swoich rodziców, wprowadzając do domu rodzinnego nowe perspektywy dotyczące tolerancji, różnorodności społecznej czy zdrowego stylu życia. Respondentka A.2. skutecznie zachęcała swoich rodziców do akceptacji psa w domu, który wcześniej przebywał wyłącznie na zewnątrz. Migrantka A.4. ze względu na swoje wykształcenie medyczne, przekazuje wiedzę na temat zdrowego odżywiania w swoim domu rodzinnym. Absolwentka A.5. podejmowała wielokrotne próby mające na celu wzbogacenie kapitału kulturowego rodziców o nowe perspektywy, choć, jak sama podkreśla, nie chce ona zmuszać ich do zmiany myślenia, a jedynie uświadomić. Z kolei respondentka A.7. uważa, iż jej doświadczenia z życia w mieście przyczyniły się do złagodzenia konserwatywnych poglądów rodziców. Obecnie wykazują oni większą tolerancję wobec osób homoseksualnych oraz różnorodności w wyglądzie zewnętrznym, a ich podejście do wiary i religii stało się bardziej liberalne.

Oni wyszli z takiego zaścianka, dzięki temu, że byłam w tym Poznaniu (...) Zmieniło się, jeżeli chodzi o kościół, politykę, ocenę ludzi na zasadzie wyglądu (...) To trochę trwało zanim gdzieś tam dotarły różne rzeczy z bardziej nowoczesnego podejścia do życia i ludzi. (A.5.)

Dwie respondentki (A.1. i A.9.) stosują strategię wycofania się i akceptacji przekonań, postaw i systemu wartości swoich rodziców, unikając jednocześnie niepotrzebnych ich zdaniem konfrontacji i kłótni. Z kolei rozmówczynie A.5. znajduje wsparcie w swojej rodzinie, gdzie może swobodnie wyrażać swoje opinie i emocje, szczególnie w sytuacjach, gdy czuje się niezrozumiana lub sfrustrowana poglądami mieszkańców wsi. Świadomie unika otwartych konfrontacji w lokalnej społeczności, zdając sobie sprawę, że jej bardziej nowoczesne podejście może spotkać się z oporem. W rezultacie to właśnie bliscy stają się dla niej przestrzenią,

w której może odreagować napięcia i podzielić się swoimi przemyśleniami, co pozwala jej zachować równowagę emocjonalną i uniknąć eskalacji konfliktów w szerszym otoczeniu.

Zdarzało mi się faktycznie delikatnie rozpoczynać rozmowę lub pod kątem jakiejś dyskusji, ale często to było bardzo ucinane. Wiedziałam, że ciężko będzie mi się przebić przez taki mur. Często też sobie odpuszczałam. Nie chciałam też tworzyć jakiś konfliktów. Unikam tego, bo może gdybym widziała bardziej podatny grunt, to bym spróbowała. Natomiast też widzę, że te ich poglądy, bardziej konserwatywne, zostają u nich i nikomu nie szkodzą, więc stwierdziłam, że każdy ma prawo mieć swoje. Ja mam swoje, oni mają swoje. (A.9.)

W trakcie rozmów z absolwentkami zauważalna była silna więź ze swoim rodzeństwem, gdzie szczególnie było to akcentowane przez A.4., A.5. i A.10. Rozmówczynie A.5. z jednej strony otrzymuje duże wsparcie od swojego rodzeństwa, a z drugiej strony, przyjęła w swoim domu rodzinnym rolę mediatora, pomiędzy rodzicami a jej rodzeństwem, które aktualnie studiuje w dużym mieście – wspólnie starają się ukazywać bardziej nowoczesne podejście do wielu kwestii, co skłania rodziców do refleksji. Respondentka A.7. opisywała swojego brata jako osobę silnie zakorzenioną w środowisku wiejskim, dla której życie na wsi stało się jedynym znanym i akceptowanym standardem. Wskazywała, że brak doświadczenia migracyjnego oraz kontaktu z innymi sposobami funkcjonowania sprawił, iż trudno mu dostrzec alternatywne możliwości rozwoju poza rodzinną miejscowością. Z kolei A.10. wspomniała w trakcie rozmowy o drobnych sprzeczkach z siostrami, które są wynikiem częstszych interakcji i dzielenia wspólnej przestrzeni życiowej.

On [czyt. brat] tutaj utknął. On tutaj był cały czas. Nie wiem, czy on się z tego wygrzebie. Dla niego jest tutaj dobrze, to jest dla niego standard życia. On nie ma porównania. (A.7.)

Podsumowanie

Dostępne dane statystyczne jednoznacznie wskazują na wzrost liczby studentów rekrutujących się z obszarów wiejskich, co powinno uczynić tę grupę przedmiotem rosnącego zainteresowania badaczy. Miasta przyciągają aktualnie głównie młodych ludzi z obszarów wiejskich, którzy wyjeżdżają w celu zdobycia wykształcenia czy znalezienia pracy. Studia akademickie stają się powodem migracji, ale nie są jej podstawowym celem – samo wydobycie się z dotychczasowego środowiska zamieszkania jest często postrzegane jako życiowa strategia i oznaka sukcesu. W literaturze przedmiotu powrót do rodzinnej miejscowości po zakończeniu edukacji bywa interpretowany jako plan awaryjny lub wręcz jako oznaka porażki - wyraz braku zdolności do odnalezienia się w mieście, przystosowania się do dynamicznej, metropolitalnej kultury lub wykorzystania oferowanych przez miasto możliwości (Datko, 2014); (Wasielewski, 2013).

Analizując wyniki badań własnych, można jednak dojść do wniosku, że dla większości rozmówczyń powrót na wieś nie był jedynie planem awaryjnym, lecz stanowił świadomy wybór lub element długoterminowej strategii życiowej. Absolwentki, które doświadczyły miejskiego stylu życia, nie wykazywały zainteresowania zamieszkaniem w dużych ośrodkach miejskich w przyszłości. Preferowanymi miejscami osiedlenia się na stałe były: wieś (rodzinna lub inna miejscowość wiejska), obrzeża dużych miast lub niewielkie miasteczka.

Zarówno przegląd literatury, jak i przeprowadzone wywiady wskazują, że w opinii społeczeństwa polskiego, a także w domach rodzinnych respondentek, wykształcenie wyższe postrzegane jest jako istotna wartość społeczna. W środowisku rodzinnym rozmówczyń zwracano szczególną uwagę na rozwój edukacyjny, a rodzice wspierali podejmowane decyzje i zachęcali do kontynuowania edukacji po ukończonej szkole średniej. Wartość ta wynikała również z rodzinnego etosu pracy i aspiracji związanych z zapewnieniem dzieciom lepszej przyszłości.

Poznań jako miasto akademickie był naturalnym wyborem dla rozmówczyń, które kierowały się głównie względami praktycznymi. Decyzje o podjęciu studiów w tym mieście wynikały przede wszystkim z relatywnie bliskiej odległości od miejsca zamieszkania,

dostępności kierunków odpowiadających ich zainteresowaniom oraz przystępnych kosztów życia, w porównaniu do innych dużych ośrodków akademickich, takich jak np. Warszawa. Bliska odległość od rodzinnych miejscowości była szczególnie istotna, ponieważ respondentki podkreślały możliwość częstych powrotów do domu, co pozwalało im na utrzymanie bliskich relacji z rodziną oraz zapewniało wsparcie emocjonalne w początkowym okresie studiów.

Proces adaptacji do życia w dużym mieście przebiegał w sposób zróżnicowany i zależał od indywidualnych doświadczeń każdej z respondentek. W początkowym okresie część badanych zmagająca się z trudnościami wynikającymi z konieczności odnalezienia się w zupełnie nowym środowisku i jednocześnie niektóre z respondentek wspominały o poczuciu osamotnienia i zagubienia, zwłaszcza w pierwszych tygodniach po przeprowadzce do Poznania. Z łatwiejszą adaptacją mieliśmy do czynienia w przypadku tych respondentek, które wcześniej doświadczyły czasowej rozłąki z rodzicami, jak i u rozmówczyń, które znały Poznań z wcześniejszych pobytów (edukacja średnia w mieście lub regularne odwiedziny członków rodziny, którzy mieszkali w Poznaniu). Jednocześnie u większości badanych zauważono szczególnie silną początkowo chęć opuszczenia rodzinnej wsi i wyjazdu do miasta, który był traktowany jako szansa na rozwój i zdobycie niezależności.

Mimo początkowego entuzjazmu respondentki często doświadczały poczucia osamotnienia, co skłaniało je do częstych wizyt w domu rodzinnym oraz podtrzymywania regularnych kontaktów z rodzicami, które stanowiły dla nich ważne źródło wsparcia emocjonalnego w okresie adaptacji. Natomiast Poznań stał się dla badanych miejscem rozwijania nowych umiejętności, pasji i otwartości na różnorodność kulturową. Życie w mieście oferowało możliwość uczestnictwa w wydarzeniach kulturalnych, rozwijania aktywności fizycznych czy hobby, takich jak florystyka, sztuki walki, czy zajęcia sportowe. Doświadczenie wielokulturowości wpłynęło na zmianę postrzegania tzw. „odmienności” przez respondentki, co szczególnie akcentowano w kontekście interakcji z osobami innej narodowości.

Habitus rodzinny respondentek opierał się przede wszystkim na wartościach, takich jak: silne więzi rodzinne, religia, etos pracy, znaczenie wykształcenia, przywiązanie do tradycji oraz uczestnictwo w życiu lokalnej społeczności. W domach rodzinnych rozmówczyń kultywowano wspólne spędzanie czasu, szczególnie podczas świąt i ważnych wydarzeń rodzinnych, a także podczas wykonywania prac na gospodarstwie. Dodatkowo trzy absolwentki wykazywały się dużą aktywnością społeczną na rzecz lokalnych mieszkańców –

organizacja przedstawień, imprez wiejskich, gier terenowych, wsparcie działań lokalnych organizacji (np. Koła Gospodyń Wiejskich) czy też pomoc osobom z najbliższego otoczenia (np. wsparcie osób starszych). Dla dwóch absolwentek działalność na rzecz lokalnego środowiska miała charakter wielopokoleniowy.

Rozmówczynie podejmując decyzję o powrocie na wieś po ukończeniu studiów wyższych najczęściej uwzględniały kilka istotnych dla nich argumentów. Z jednej strony przedstawiały w trakcie rozmów bodźce wypychające z miasta np. hałas, zatłoczenie, zmęczenie miejskim stylem życia, wysokie ceny nieruchomości oraz najmu, wyższe koszty życia, rynek pracy, sytuacja finansowa, z drugiej strony potrafiły przytoczyć czynniki przyciągające na wieś - silne więzi rodzinne, atrakcyjniejsze oferty pracy w zawodzie, potrzeba odpoczynku, udogodnienia dla młodych rodziców, chęć wprowadzenia innowacji w lokalnym środowisku, spokój i cisza. Kluczowe znaczenie dla respondentek miał rynek pracy oraz partner, który mieszkał w rodzinnej wsi lub w okolicznej miejscowości.

Codziennosc na wsi po powrocie absolwentek była doświadczeniem złożonym, wymagającym ponownej adaptacji do odmiennego rytmu życia z bagażem doświadczeń z okresu spędzonego w dużym mieście. Spokój, cisza i bliskość natury często podkreślano jako główne zalety wiejskiego środowiska. Respondentki doceniały możliwość przebywania na świeżym powietrzu, swobodę życia bez miejskiej presji oraz brak hałasu charakterystycznego dla życia w mieście. Zauważalnym aspektem była również konieczność dokładnego planowania codziennych aktywności, takich jak zakupy czy dojazdy do pracy, ze względu na ograniczoną infrastrukturę i większe odległości do najbliższych miast.

Analiza wywiadów umożliwiła wyodrębnienie zarówno czynników utrudniających, jak i sprzyjających procesowi ponownej adaptacji absolwentek do życia na wsi. Do najważniejszych utrudnień należały: konieczność dokładnego planowania codziennych spraw, poczucie stagnacji oraz brak atrakcyjnych form spędzania wolnego czasu i możliwości uczestnictwa w wydarzeniach kulturalnych. Dotkliwie odczuwano słabe połączenie z internetem, raziła niepoprawna polszczyzna i konserwatywne poglądy niektórych mieszkańców wsi. Z kolei do czynników sprzyjających adaptacji można zaliczyć: spokój i harmonię życia na wsi oraz bliski kontakt z naturą, bliskość rodziny i brak poczucia osamotnienia, możliwość realizacji zawodowych aspiracji oraz wdrażania nowych, innowacyjnych pomysłów w lokalnym środowisku, lokalna tożsamość oraz zaangażowanie w życie społeczne wsi.

Niektóre aspekty codzienności na wsi miały jednak ambiwalentny charakter – ich odbiór zależał od osobistych doświadczeń i oczekiwań poszczególnych respondentek. Przykładem może być poczucie anonimowości, które w mieście bywało źródłem komfortu i swobody, a na wsi zmieniało się w poczucie ciągłej obecności i obserwacji przez sąsiadów. Dla części absolwentek taki brak anonimowości był źródłem frustracji, gdyż każde zdarzenie z ich życia stawało się przedmiotem rozmów w lokalnej społeczności. Inne kobiety podkreślały, że na wsi czują się bardziej swobodnie – nie muszą przejmować się swoim wyglądem czy opiniami innych, bo wszyscy się znają i darzą odwzajemnianą sympatią. Podobnie oceniane były dojazdy do pracy. Dla niektórych były one męczące i wymagały dokładnego planowania, z uwagi na odległości i ograniczoną komunikację publiczną. Inne rozmówczynie przyjmowały je jednak ze spokojem, postrzegając życie na wsi jako rekompensatę za trud codziennych podróży.

Decyzja o powrocie do domu rodzinnego została pozytywnie odebrana przez rodziców wszystkich absolwentek. Dla części kobiet ponowna migracja oznaczała nie tylko kontynuację wcześniejszych ról, takich jak pomoc w gospodarstwie domowym czy zaangażowanie w życie rodzinne, ale również przyjęcie nowych obowiązków, które były wynikiem ich zdobytego wykształcenia oraz doświadczeń miejskich. W niektórych rodzinach absolwentki zaczęły pełnić rolę doradców i edukatorów, dzieląc się swoją wiedzą i wprowadzając zmiany, np. w sposobie spędzania wolnego czasu, podejściu do zdrowego stylu życia, uwrażliwienia swoich najbliższych w zakresie różnorodności społecznej i tolerancji. Jednocześnie w niektórych domach zauważalne było uznanie ze strony rodziców dla nowego kapitału kulturowego swoich dzieci – np. w odniesieniu do problemów politycznych, w przypadku których rodzice w dyskusjach często przyjmowali argumenty oparte na wiedzy i doświadczeniach zdobytych przez absolwentki w trakcie studiów. W takich sytuacjach respondentki stawały się autorytetami w kwestiach społecznych i gospodarczych, a ich opinie były brane pod uwagę podczas rodzinnych rozmów i podejmowania decyzji wyborczych, co dodatkowo wzmocniało ich nowe role w rodzinie. Część respondentek przyjęła strategię dostosowania się do rodzinnych norm i wartości, unikając potencjalnych konfliktów. W takich przypadkach rozmówczynie stosowały strategię wycofania lub ograniczenia rozmów na tematy światopoglądowe, dbając o zachowanie spokoju i dobrych relacji w rodzinie.

Obszar wiejski może stanowić atrakcyjną przestrzeń do życia dla absolwentów, którzy wnoszą do lokalnej społeczności nowe światopoglądy oraz elementy miejskiego stylu życia.

Dzięki zdobytemu wykształceniu i doświadczeniom zawodowym, respondentki nie tylko podejmowały pracę, ale również aktywnie angażowały się w życie społeczne. Wiele z nich podejmowało działania na rzecz uwrażliwienia lokalnej społeczności w zakresie tolerancji, różnorodności kulturowej oraz promowania zdrowego stylu życia. Działalność zawodowa i społeczna absolwentek przyczyniała się do poprawy jakości życia mieszkańców, wzbogacając lokalną społeczność o nowe inicjatywy i wartości. Wprowadzanie innowacyjnych pomysłów i organizowanie wydarzeń integracyjnych sprzyjało budowaniu kapitału społecznego, czyniąc wieś przestrzenią nie tylko odpoczynku i spokoju, lecz także rozwoju osobistego i społecznego.

Podkreślić należy, że przeprowadzone badania i uzyskane dzięki nim wyniki miały kilka ograniczeń. Po pierwsze, próba badawcza obejmowała wyłącznie kobiety, co oznacza pominięcie odmiennej perspektywy mężczyzn w kwestii powrotu i daje jednak jednostronny obraz, przynajmniej, jeśli chodzi o zróżnicowanie płciowe. Po drugie, wywiady przeprowadzono w formie zdalnej, co ograniczyło możliwość bezpośredniej obserwacji i głębszego wglądu w codzienne życie rozmówczyń, często weryfikujących zasłyszane wypowiedzi – badania te nie miały charakteru etnograficznego. Po trzecie, brak perspektywy rodziców i innych członków rodziny sprawił, że analiza nie uwzględnia strony ponownie przyjmującej osoby powracające. Po czwarte, uzyskane wyniki przedstawiają jedynie fragment rzeczywistości w konkretnym momencie życia absolwentek, nie pozwalając na uchwycenie długoterminowych zmian w dynamice relacji rodzinnych, zawodowych i społecznych. Te ograniczenia mogą być jednak uwzględnione w przyszłości w przypadku kontynuowania badań nad migracjami wewnętrznymi oraz relacjami absolwentów studiów wyższych z rodziną i lokalną społecznością wiejską.

Bibliografia

- Adamczyk, M. D. (2015). Kapitał kulturowy jako czynnik reprodukcji nierówności społecznych w teorii Pierre'a Bourdieu. W J. Grotowska-Leder i E. Rokicka, *Przemiany społeczne we współczesnej Polsce i ich konsekwencje. Perspektywa socjologiczna* (strony 13-30). Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Babbie, E. (2015). *Istota socjologii*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Badam Poznań. Pobrano z lokalizacji Studenci: <https://badam.poznan.pl/2023-studenci/>
- Bański, J. (2014). Perspektywy rozwoju polskiej wsi - wybrane zagadnienia. *Wieś i Rolnictwo*, strony 13-25.
- Bourdieu, P. (2006). *Dystynkcja. Społeczna krytyka władzy sądowniczej*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR.
- Bourdieu, P. i Passeron, J.-C. (2006). *Reprodukcja. Elementy teorii systemu nauczania*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Bourdieu, P. i Wacquant, L. (2006). Logika pól. W A. Jasińska-Kania, L. M. Nijakowski, J. Szacki i M. Ziółkowski, *Współczesne teorie socjologiczne, t. II*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR.
- Bukowska, X., Jewdokimow, M., Markowska, B. i Winiarski, P. (2013). *Kapitał kulturowy w działaniu. Studium światów społecznych Białowieży*. Warszawa: Collegium Civitas, Instytut Studiów Politycznych PAN, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie.
- Castels, S. i Miller, M. (2011). *Migracje we współczesnym świecie*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- CBOSa. (2024). *Polacy o wartości wykształcenia*. Warszawa: Centrum Badania Opinii Społecznej.
- CBOSb. (2019). *Do pracy czy na studia? Zmiany w decyzjach edukacyjnych młodzieży*. Warszawa: Centrum Badania Opinii Społecznej.
- CBOSc. (2024). *Czy wieś traci swoją tożsamość?* Warszawa: Centrum Badania Opinii Społecznej.
- Ćwiklińska-Surdyk, D. i Surdyk, A. (2012). Człowiek jako aktor na scenie życia. Teorie G.H. Meada i E. Goffmana a narracyjne gry fabularne. *Homo Ludens*, strony 45-60.
- Długosz, M. i Szmytkie, R. (2022). Obszary wiejskie w systemie migracji wewnętrznych w Polsce. *Studia Regionalne i Lokalne*, strony 86-100.
- Długosz, P. (2022). Zdalna edukacja w perspektywie teorii pola edukacyjnego Pierre'a Bourdieu. Przypadek uczniów z Europy Środkowo-Wschodniej. *Rocznik Lubuski*, strony 87-112.
- Datko, A. (2014). Za dyplomem? Migracje młodych Polaków do miast akademickich. *Człowiek i Społeczeństwo*, strony 41-51.
- Dolińska, A., Jończy, R., Śleszyński, P., Rokitkowska-Malcher, J., Rokita-Poskart, D. i Ptak, M. (2023). *Migracje z miast na wieś. Determinanty oraz wybrane konsekwencje w wymiarze ekonomicznym i przestrzenno-środowiskowym (na przykładzie strefy podmiejskiej Wrocławia)*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu.
- Fedorowicz, K. i Łopatka, A. (2021). Korelacja pomiędzy własnością nieruchomości i najmem a migracją wewnętrzną w Polsce. W M. P. Niedźwiedzka-Rystwej i J. Korpysa, *Młodzi*

- naukowcy 2.0. Tom 1* (strony 405-415). Szczecin: Wydawnictwo Fundacji Centrum Badań Socjologicznych.
- Florek-Łuszczki, M., Lachowski, S., Chmielewski, J., Szpringer, M. i Wojciechowska, M. (2015). Plany życiowe młodzieży lubelskich wsi. *Edukacja Ustawiczna Dorosłych*, strony 63-73.
- Fuchs, S. i Turner, J. H. (2005). Teorie kulturowe. W J. H. Turner, *Struktura teorii socjologicznej* (strony 585-603). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Główny Urząd Statystyczny. (brak daty). Pobrano z lokalizacji Pojęcia stosowane w statystyce publicznej: <https://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/212,pojecie.html>
- Gdakowicz, A. i Putek-Szeląg, E. (2017). Wymarzone mieszkanie w oczach studentów - wyniki badania ankietowego. *Studia i Prace Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania*, strony 121-138.
- Goffman, E. (2000). *Człowiek w teatrze życia codziennego*. Warszawa: Wydawnictwo KR.
- González-Leonardo, M., Rowe, F. i Vegas-Sánchez, A. (2023). A 'donut effect'? Assessing housing transactions during COVID-19 across the Spanish rural-urban hierarchy. *Regional Studies, Regional Science*, strony 471-473.
- Greenwood, M. (1997). Chapter 12 Internal migration in developed countries. W M. Rosenzweig i O. Stark, *Handbook of Population and Family Economics* (strony 647-720). North-Holland: Elsevier.
- GUSa. (brak daty). Pobrano z lokalizacji Migracje wewnętrzne ludności na pobyt stały według województw w latach 1974-2023: <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/migracje-wewnetrzne-ludnosci/migracje-wewnetrzne-ludnosci-na-pobyt-staly-wedlug-wojewodztw-w-latach-1974-2023,3,1.html>
- GUSb. (brak daty). Główny Urząd Statystyczny w Poznaniu. Pobrano z lokalizacji Poznań: <https://poznan.stat.gov.pl/zakladka-2/>
- GUSc. (2024). *Szkolnictwo wyższe w roku akademickim 2023/2024*. Warszawa: Główny Urząd Statystyczny.
- Harasimowicz, A. (2018). Suburbanizacja a rola obszarów otaczających miasto – ujęcie teoretyczne. *Studia Miejskie*, strony 115-130.
- Jałowiecki, B. i Szczepański, M. S. (2009). *Miasto i przestrzeń w perspektywie socjologicznej*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- Jurczak-Morris, M. (2017). Roszczeniowość vs ugodowość. Postawy rodzicielskie w środowiskach szkolnych z perspektywy teorii reprodukcji społeczno-kulturowej Pierre'a Bourdieu. *Studia Edukacyjne*, strony 185-209.
- Kałuża-Kopias, D. (2014). Atrakcyjność migracyjna wielkich miast - stan obecny i perspektywy. *Problemy Polityki Społecznej. Studia i Dyskusje*, strony 41-54.
- Kajdanek, K. (2022). *Powrotnicy. Reurbanizacja w perspektywie przebiegu życia*. Kraków: Znak Wydawniczy NOMOS.
- Kuśmider, K. (2019). Migracje ludności wiejskiej w Polsce - przeszłość i teraźniejszość. *Zeszyty Wiejskie*, strony 171-183.
- Kwiatkowski, T. (2010). Migracje edukacyjne. W C. Ulasiński, J. Szymańska i D. Bieńkowska, *Trajektorie migracyjne województwa podkarpackiego* (strony 53-77). Kraków: Centrum Doradztwa Strategicznego.
- Lee, E. (1966). A Theory of Migration. *Demography*, strony 47-57.
- Lewandowska-Gwarda, K. i Antczak, E. (2015). Migracje wewnętrzne w polskich miastach - analiza z wykorzystaniem przestrzennej dynamicznej metody przesunięć udziałów. *Roczniki Kolegium Analiz Ekonomicznych / Szkoła Główna Handlowa*, strony 119-133.

- Łuczaj, K. (2021). Doznawanie klasy w perspektywie mikrosocjologicznej. Przypadek pracowników naukowych. *Przegląd Socjologii Jakościowej*, strony 6-25.
- Łukasiuk, M. (2007). *Obcy w mieście. Migracje do współczesnej Warszawy*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Żak.
- Matysiak, I. (2022). Stayers or leavers? Spatial (im)mobility patterns of young university graduates living in rural areas in Poland. *Sociologia Ruralis*, strony 131-148.
- Mead, G. (1975). *Umysł, osobowość, społeczeństwo*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Nowak, K., Rataj, Z., Lis, P. i Suszyńska, K. (2023). Postrzeganie mieszkalnictwa wspólnotowego w Polsce przez studentów. *Studia BAS*, strony 103-121.
- Pawlak, F. (2010). Polska wieś w dobie globalizacji. *Scripta Comeniana Lesnensia. Seria A. Miscellanea. Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Jana Amosa Komeńskiego w Lesznie*, strony 149-161.
- RAD-ON. (2023). *RAD-ON*. Pobrano z lokalizacji Studenci: https://radon.nauka.gov.pl/raporty/studenci_2023
- Rączy, K. i Mirek-Rogowska, A. (2021). Człowiek w wirtualnym teatrze życia codziennego. Wybrane formy komunikacji sieciowej o charakterze towarzysko-kulturalnym w czasach pandemii. *Studia de Cultura*, strony 18-34.
- Samorek, B. i Cichocki, M. (2023). *Polski rynek nieruchomości mieszkaniowych*. Warszawa-Kraków: Instytut Rozwoju Miast i Regionów.
- Stankiewicz, W. (2009). Polska wieś w kontekście integracji z Unią Europejską. *Krakowskie Studia Małopolskie*, strony 234-255.
- Strzyczkowski, K. (2007). O (nie)użyteczności pojęcia kapitału kulturowego z perspektywy ustaleń socjologii amerykańskiej. *Kultura i Społeczeństwo*, strony 41-69.
- Sztompka, P. (2021). *Socjologia. Wykłady o społeczeństwie*. Kraków: Znak Horyzont.
- Urbański, M. (2022). Comparing Push and Pull Factors Affecting Migration. *Economies*, str. <https://doi.org/10.3390/economies10010021>.
- Walaszek, M. (2014). Migracje wewnętrzne i zagraniczne w aglomeracji poznańskiej w latach 1990-2011. *Człowiek i Społeczeństwo*, strony 75-90.
- Wasielewski, K. (2013). *Młodzież wiejska na uniwersytecie - droga na studia, mechanizmy alokacji, postawy wobec studiów*. Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.
- Wójcik-Żołądek, M. (2014). Współczesne procesy migracyjne: definicje, tendencje, teorie. *Studia BAS*, strony 9-35.
- Zarycki, T. (2009). Kapitał kulturowy - założenia i perspektywy zastosowań teorii Pierre'a Bourdieu. *Psychologia Społeczna*, strony 12-25.

Nota biograficzna o autorze

Kornel Musiał – z wykształcenia socjolog oraz pedagog. Aktualnie jest doktorantem w Kolegium Doktorskim Socjologii Szkoły Doktorskiej Uniwersytetu Wrocławskiego oraz nauczycielem akademickim w Karkonoskiej Akademii Nauk Stosowanych w Jeleniej Górze.

kornel.musial@uwr.edu.pl

ORCID: 0000-0002-8405-5062